

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

84

15-65

ՄՕՐԻՍ ՄԵԴԵՐԼԻՆՔ

Մարիս Մագդալենա

ՔԱՏԵՐՍԻԱՆ 3 ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ՔԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԶԱՐՄԱՅՐ Ս. ԲՆԵՅ. ԿԵԶԻՐԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԳ. Ֆ. ՀԱՐԵԱՆ

1927

25 MAR 2013

10872

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ներկայ աւեսարանաւունչ հոյակապ քաւերախա-
ղը հայացնելով մեր գլխաւոր նպատակը եղած է
Հայ ժողովուրդին ծանօթացնել ժամանակակից գրչի
վարպետի մը գլուխ-գործոցը, ուր այնքան հզօր եւ ըզ-
մայլելի շունչով մը կը պարզուի աւես արանական յու-
զիչ դրուագ մը՝ աշխարհիկ կնոջ մը դարձը դէպ ի
գաղափարական բարձրութիւնները հոգեւոր կեանքի
մաքուր վայելքներուն:

Հեղինակին՝ Մօրիս Մեղերինքի՝ գործերուն վրայ
նկատուած ակնարկի մը մէջ — քիչ մը անդին — ամփոփ
կերպով կը մասնանշուին իր գործերը, եւ մասնաւո-
րապէս «Մարիամ Մագդաղենացի»ն, որուն վրայ խոր
հիացում միայն ունին քննադատները:

Ոչինչ ունիմք աւելցնելիք մեր կողմէ:

Ըսենք միայն քիչ այս բարգամնութեամբ մենք ուզած
ենք ծառայել գրական նաւակի ազնուաց Լան, եւ հա-
ւաքի տակ շունչով մը ոգեւորել բնութեանը:

Այս գեղեցիկ գործին հասարակութեան կողմէ
գտնելիք ջերմ բնդունելութիւնը, որուն վստահ ենք, պի-
տի քաջալերէ զեզ՝ հայերէնի վերածելու նմանօրինակ
ուրիշ գլուխ-գործոցներ, որոնք չեն պակսիր միջազգա-
յին գրականութեան մէջ, եւ որոնց այնքան պէտք ունի
մեր ժողովուրդը:

ՅԱՐԳՄԱՆԻԶԸ

1081-2000

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

ՄՕՐԻՍ ՄԵԴԵՐԼԵՆԲԵՒ ԱՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Քսաներորդ դարու ֆրանս. գրադէտներու հոյլին մէջ, Մօրիս Մեդերլինք, ծագումով Պելժ, բնորոշ և բարձր դիրք մը ունի: Նախապատերազմեան շրջանին, և պատերազմէն ալ ետքը, ան իր մեծ տաղանդին և փրկիստփայական բարձր հայեցողութիւններուն միացուցած է յստակ և դիւրահասկնալի ոճ մը: Իր անուանը բաւական եղած է խոր յարգանք և հիացում ներշնչելու զինքը և իր գործը ճանչցողներուն: Բոլոր նրբաճաշակ գրասէրները քաղցր յուզումով մը կը վերլուչեն անոր զմայելի էջերը՝ Խոնարհներու գանձին (Le Trésor des humbles), Խմասուքիւն եւ Ճակասագիրին (La Sagesse et la Destinée), Մեղունեցու կեանքին (La vie des abeilles), Ծաղիկներու իմացականութիւն (L'Intelligence des Fleurs) մէջ. էջեր՝ խորապէս սփոփարար և յուզիչ: Անմոռանալի տպաւորութիւն թողած են իր թատերական գործերը՝ Մօնեա Վանեա, Իշխանուհի Մալեհ, Կապոյս Թոյլունը և ինչ, որոնք ժամանակակից թատերախաղերուն մէջ բերած են նոր ձեւեր և գոյներ, խորաթափանց, զգլխիչ բոյրերով:

Մարիամ Մագդաղենացի, զոր այսօր բարեբաղդութիւնն ունինք ներկայացնելու Հայ բնթերցողներուն, իր յղացումովն ու ձեւովը՝ առաջին ակնարկով տարբերիլ կը թուի վերը յիշուած գործերէն. բայց այդ տպաւորութիւնը քննութեան չի դիմանար: Ֆրանսացի հեղինակաւոր քննադատ մը, Ա. Թօլֆ Պոլսէն, կը հաստատէ զայդ, և ասիկա իրեն առիթ մըն է պարզելու

յաջողութեամբ Մարիս Մեդերլինքի փրկիստփայութիւնը: Թանի թատերական քննադատը կը գրէ.

«Մարիամ Մագդաղենացին առանձին, մեկուսի գործ մը չէ գրագէտին արտադրութեանց մէջ. ան կապուած է հեղինակին մտածումի բարեշրջումին. մէկ օղակն է այն երկար շղթային, որ իր առաջին փորձերը կը միացնէ վերջին աշխատութեանց. և եթէ հետեւինք անոր ուղղութեան, կը տեսնենք թէ, առանց ունէ ընդհատումի, գաղափարները կը յաջորդեն իրարու, աստիճանական, կանոնաւոր, ներդաշնակ զարգացումով մը: Մարիամ Մագդաղենացին ենթադրուածին չափ հեռու չէ Իւսաֆուհի Մալեկէն, Բալլեասէն և Ինքնակոչէն (Intruse): Ի՞նչ կը յայտնեն խօսակցութեան ձեւը ունեցող այս պատմութեան քննարկը, երազանքի զարգանկարով մը շրջանակուած, աւանդաւորականին և ընտանի գէմքերէ մը միջուած. — սարսափը գաղտնիքին, սարսուռը անծանօթին, նախազգացումը ցաւին, դժբաղդութեան, անխուսափելի սուգին. անբացատրելի մտահոգութիւնը ամենօրեայ ողբերգութեան, չփոթ արտայայտութիւնները ենթագիտակցին (Inconscient): 1896ին Խոնարհներու Գանձը չորջան մը կը ներկայացնէ: Մեդերլինք կը շահագրգռուի հոգեւոր կեանքով, կը հարցափորձէ Եկեղեցւոյ Հայրերը: Իմաստփիւն եւ ձակասագիրին մէջ կը հեղու իր հայեցողութիւններու արդիւնքը: Կը հիանայ Մարկոս Աւրելիոսի վրայ, և կը գիտակցի այն աղղեցութեան զոր կամքի դաստիարակութիւնը կը գործէ բարոյական կեանքի զարգացման վրայ. կը գովէ գեղեցկութիւնն և արդիւնքը ամենօրեայ, մեթոտաւոր ձիգին, որոնք իմաստունին գործնական առաքինութիւններն են: Այն ատեն յստակ բանաձեւով մը երեւան կ'ելլէ երջանկութեան մասին իր տեսութիւնը:

Երջանկի ըլլալ՝ հոգ չընեն է երջանկի ըլլալու կամ չըլլալու մասին. գիտնալն է գոհանալ իր ձեռք բերած քիչէն՝ այդ յաջողութեան ընծայելով իր բոլոր արժէքը. կեանքին համակերպիլն է, և ինչպէս Անգլիացիները կ'ըսեն, «ընդունիլն է խաղին պայմանները»...: Վերջապէս միջատներու և բոյսերու ուսումնասիրութիւնը կը տանի Մեդերլինքը իր մեկնակետին, իր սկզբնական մտածումներուն. կը խորհի թէ մարդը բացառիկ բաղդ մը չի վայելեր, և թէ ձեռք բերուած զարգացումը աւելի՛ բացայայտ կը դարձնէ իր տկարութիւնը, և աւելի խորունկ՝ իր անստուգութիւնը անհունին առջեւ: Այս խաւարը փարատել փորձելու համար իմացականութիւնը չի բաւեր, անհրաժեշտ է յայտնատեսութիւնը: «Մենք ունինք, կ'ըսէ, յատկութիւն մը՝ հիանալի կերպով պատշաճեցուած տիեզերքի անծանօթ մասերուն. առիկա երեւակայութիւնն է, և մեր բանականութեան խորհրդաւոր գազաթը»: Այսպէս, Մեդերլինքի միստիքականութիւնը գիտական հետազոտութենէն առաջ չանցնիր, այլ անոր արդիւնքն է, անոր պսակը. կ'ամբողջացնէ երէկուան գիտութիւնը, և կը պատրաստէ վաղուանը: Այսպէս, Կապոյտ Թոլստոյին հեղինակը կը յայտնուի իբրեւ պահպանող աշխարհի հին գաղտնիքներուն: Այս գաղափարներուն մեծ մասը կը ցոլանան Մարիամ Մագդաղենացիին մէջ:»

Ֆրանսացի ծանօթ քննադատին այս տողերը ամփոփ գաղափար մը կուտան Մ. Մեդերլինքի գործերուն վրայ: Իսկ մասնաւորապէս Մարիամ Մագդաղենացիի նկատմամբ գրեթէ բոլոր քննադատներ անվերապահ գնահատում միայն ունին:

Հատորիկիս վերջին էջերուն մէջ կուտանք մէկ քանի շահեկան քաղաածներ այդ գնահատականներէն:

ՄՕՐԻՍ ՄԵԴԵՐԼԻՆՔ

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՑԻ

Թափախաղ երեք արարուած

ԱՆՁԻՆՔ

ՀՈՒԿԻՈՍ ՎԵՐՈՍ, զինուո-	ՆԻԿՈՂԻՄՈՍ
բական հրամասար	ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՑԻ
ԱՆՆԵՈՍ ՍԻԼԱՆՈՍ	ՄԱՐԹԱ
ԱՊՊԻՈՍ	ՄԱՐԻԱՄ
ԿՈՆԼԻՈՍ	ՄԱՐԻԱՄ ԿՂԵՈՊԱՍ
ՂԱԶԱՐՈՍ	ՄԱՐԻԱՄ ՍՈՂՈՎՄԷ
ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԵՄԱԹԻԱՑԻ	ԲԱՐՏԻՄԷՈՍ

Կոյրեր, հաւամագամներ, հիւանդներ, քափառաւորիկներ,
հրաւագործեալներ, ուրիշ սուրբ կիներ,
մուրացիկներ, հանրակիներ, եւն.:

Ա. ԵՒ Բ. արարուածները Բերանիոյ մէջ, իսկ
Գ. արարուածը Երուսաղէմի մէջ:

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՆԱՅԻ

ԹԱՏԵՐԱԽԱԼ ԵՐԵՐ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

Ա. ԱՐԱՐՈՒԱԾ

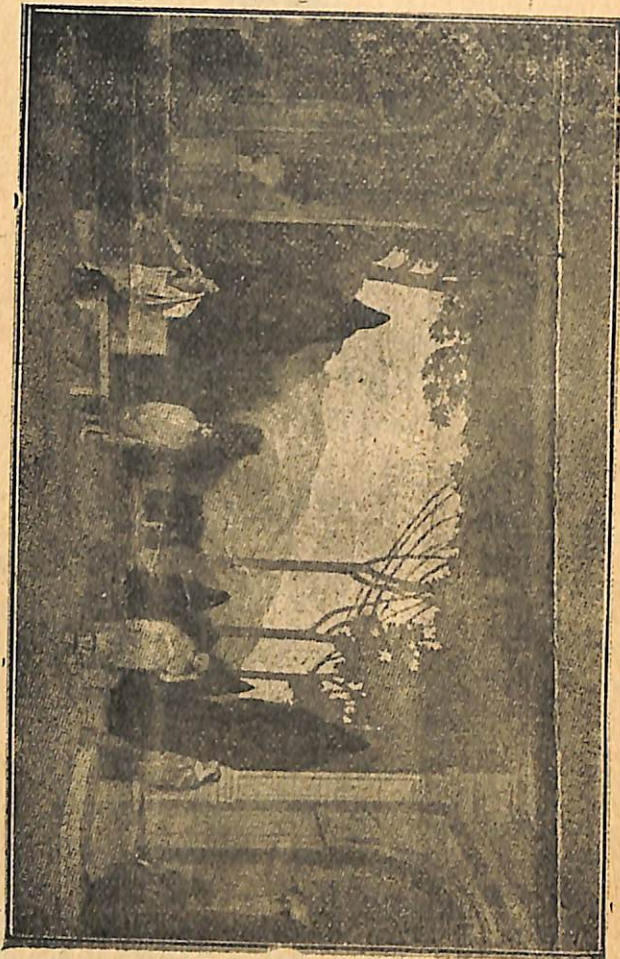
Բեթանիա, Աննետա Սիլանոսի պարտէզներուն մէջ, Հռոմէական դարատափ: Մարմարեայ նստարաններ, սիւնազարդ անդամտակ. արձաններ: Մէջտեղը աւազան՝ ցայտուն ջուրով: Կանաչադարձ պուրակներ: Քարէ անօթներու մէջ նարնջենիներ եւ դափնիներ: Աջ եւ ձախ կողմերը՝ հովիտին վրայ նաւթով փակապատներ. խորը վանդակապատ մը՝ մէջտեղը բացուած, անցք տալու համար արձաններով եզերուած սօսիներու ծառուղիի մը, որ կ'երթայ կը յանգի պարտէզը փակող դափնիի խիտ ցանկապատի մը:

ՅԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Կը մտնեն ԱՆՆԵՆՈՍ, ՍԻԼԱՆՈՍ եւ ԼՈՒԿԻՈՍ ՎԵՐՈՍ

Սիլանոս.— Ահաւասիկ փառքը իմ սլզտիկ ստացւածքիս. ահա՛ իմ դարատափս, որ կը յիշեցնէ Պրենեստի մէջ ունեցածս, և որ լրումն եղած էր իմ բաղձանքիերուս. ահա՛ իմ նարնջենիներս, նոճիներս և դափնեվարդերս: Ահա՛ ձկնաւազանս, և անդամտաւ կը չքեղ՝ աստուածներու. նկարներով, որոնց մէջ՝ սա Աթենասը՝ որ Անտիոքի մէջ գտնուած է: (Յուցնելով ձախ կողմի բնանկարը): Եւ այս կողմը՝ անմահ տեսարանը հովիտին, ուր կը տիրէ արդէն դարունը: Անջրպետին մէջ կախուած ենք կարծես: Հիանալի են Բեթանիոյ զառիվայրին երկայնքը սփռուած հարսնուկները. կարծես երկիրը բոցերու մէջ է ձիթենիներու ստորոտը: Այստեղ խաղաղօրէն կ'ըմբռնինք տաւելութիւնները ծերութեան, որ դիտէ ուրախանալ անցեալ օրերով, որովհետեւ երիտասարդութիւնը խիստ սահմանափակ կ'ըմբռնէ աշխարհի վայելքը, ներկային մէջ ամփոփուելով:

Վերոս.— Վերջապէ՛ս, ահաւասիկ ծառեր, ջուր, կանաչութիւն... ասոնց յիշատակը կորսնցուցեր էի՝ յորմէ հետէ եկած եմ այս ապառաժուտ անասաւոր

ՎԵՐՈՍ ԿՈՆԼԻՈՍ ՆԻԼԱՆՈՍ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՆԱՅԻ ԱՊՊՈՍ
ՅԵՍԱՐԱՆ Գ. ՍԻԼԱՆՈՍ.— Միթեքարեւ՝ ցաւը անհետացնել չէ, այլ անոր յաղթելուն
վարժեցնելը:

որ Հրէաստան կը կոչուի: Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, իմ բարի ուսուցիչս, որ եկեր հաստատուեր էք այս անշրդի և տրտում քաղաքին մօտ, ուր երկիրը սոսկալի է, ուր մարդիկ տղեղ են, կռուասէր ու չարագործ, աղտոտ ու բարբարոս:

Սիլանոս.— Ինչպէս գիտես, ես հետաքրքիր մէջ հետեւեցայ դատաւոր Վալերիոս Կրատոսի, յետոյ Հոտմ դարձայ, ուր ժամանակ մը իմ հաւատարիմ և նախընտրած աշակերտս եղար: Բայց շատ չանցած ամօթ զգացի ուսուցանելէ իմաստութիւն մը, որուն ստուգութիւնը այնքան աւելի կ'աւելանայ կը թուէր ինձ, որքան աւելի վստահութեամբ կը հաստատէի զայն: Այս բարբարոս Հրէաստանը եկայ տարօրինակ և հետաքրքրական պարագաներու բերմամբ: Իմ առաջին բնակութեանս միջոցին, սկսած էի ուսումնասիրել Հրեաներու նուիրական Գիրքերը. անկերպարան և արիւնտտ են անոնք, բայց կը գտնուին նաև գեղեցիկ առակներ, և կանխանա ճիգերը վայրագ բայց մերթ եզական իմաստութեան մը: Այդ գիրքերը տակաւին չեն դադրած իմ ուշադրութիւնս գրաւելէ:

Վերոս.— Յիրաւի, մեր բարեկամը՝ Ապպիոս, զոր Անտիոքի մէջ տեսայ, խօսած էր ինձ հրէական հին Գիրքերու մասին ձեր ուսումնասիրութեանց և յանկարծական և տարապայման շահագրգռութեան նկատմամբ:

Սիլանոս.— Ան ալ կուգայ շատ չանցած...

Վերոս.— Ո՞վ... Ապպիոս... Երուսաղէմ կը գտնուի ուրեմն:

Սիլանոս.— Չգիտէի՞ր... Բայց դուն ալ քանի՞ օրէ ի վեր այս երկիրը կը գտնուիս. նախընթաց օրւան նամակիդ մէջ ակնարկութիւն չէիր ըրած...

Վերոս.— Իբր չաբաթէ մը ի վեր հոս եմ, և

ուղեցի ձեզի նուիրել իմ պարագոյ առաջին ժամս: Անտիոքէն եկայ Երուսաղէմ, ընկերակցելու համար դատաւոր Պիղատոս Պոնտոցիին, որ չփութութիւններու երկիւղն ունի. հաւանաբար պէտք պիտի ունենայ իմ լեզգէոնականներուս:

Սիլանոս.— Լայնախոհ և լայնամիտ Ապպիոս, որուն խօսքերը՝ իր սովորութիւններուն նման ուստոստուն՝ կը միացնեն ամէնէն հեռաւոր բարեկամները, քու մասին խօսած էր ինձի, ինչպէս իմ մասին խօսած էր քեզի: Ինձի իմացուցած էր թէ երբ Անտիոքի մէջ բախտն ունեցաւ քեզի հանդիպելու, մեծ, դժբախտ սիրոյ մը ենթարկուած կը թուէիր:

Վերոս.— Որո՞ւ...

Սիլանոս.— Ձինուորական հրամանատարներու ամէնէն գեղեցիկը, իր շքեղանքին մէջ, ի՞նչպէս կըրնայ ունենալ մէկէ աւելի սէր մը որ երջանիկ չըլլայ... այս գաւառներէն կնոջ մը վրայ էր խնդրել, գալիս լիացի կին մը, եթէ չեմ սխալիր...:

Վերոս.— Մարիամ Մագդաղենացի՞... Ապպիոս անո՞ր մասին խօսեցաւ ձեզի... ո՞ւր է այդ կինը, ա՛լ չտեսայ զինքը, յանկարծ մեկնեցաւ Անտիոքէն, և ես կորսնցուցի անոր հետքը...:

Սիլանոս.— Բայց ինչո՞ւ անողոք գտնուեցաւ քեզի հանդէպ... Ապպիոս ինձ կը հաւաստէր թէ այդ կինը թէև կ'արհամարհէ այս երկրին մարդիկը, բայց դժուարաբան չէ հոմայեցի ասպետներու:

Վերոս.— Ատիկա մէկն է կնոջային առեղծուածներուն, զորս լուծելու ժամանակ չեն ձգեր մեր զինուորի պարտականութիւնները: Այդ կինը զիս ատել չէր թուիր, կամ զոնէ այն ատելութիւնը զոր ինձ ցուցնել կը կեղծէր, կծու քաղցրութիւն մը ունէր... բայց անոր կը խառնուէր տեսակ մը անհասկնալի վախ,

որ պատճառ կ'ըլլար իմ ներկայութենէս խուսափելու...: Կը թուի թէ քիչ ժամանակ առաջ մեծ վիշտ մը ունեցած է, որմէ սակայն մէկէ աւելի անդամներ մխիթարուած ըլլալու է, ինչպէս հաւաստեցին ինծի:

Սիլանոս.— Չգիտեմ. բայց այս ամէնը վհատեցուցիչ չեն թուիր ինծի: Եւ սակայն, ինչո՞ւ վիշտի առիթներ փնտռել այն բանին մէջ զոր աստուածները ստեղծած են հաճոյքի համար...: Ապպիոս կը փափաքէր որ իմաստուն խորհուրդներովս օգնեմ քեզի, բժշկուելու հիւանդութենէ մը որ կը վտանգէ քեզ անհարկի կերպով: Բայց ըսէ նախ և առաջ թէ զայն կը սիրե՞ս այն աստիճան որքան կը հաւաստէր Ապպիոս, որուն խօսքերը յաճախ չափազանցուած են և անխորհուրդ:

Վերոս.— Ես տենչացի այդ կնոջ, և կը տենչամ տակաւին, ինչպէս երբեք չեմ տենչացած ու է կնոջ:

Սիլանոս.— Իմաստուն կերպով կը խօսիս, առաջին ժամէն իսկ չբաժնելով սէրը տենչանքէն: Եւ արդէն... կը հասկնամ: Ծիշտ է որ այդ կինը շատ աւելի գեղեցիկ է քան բազմաթիւ կիներ, որոնց վրայ հիացած եմ կեանքիս մէջ:

Վերոս.— Ինչպէ՞ս, տեսա՞ք զայն, Երուսաղէմ՝ կը գտնուի ուրեմն:

Սիլանոս.— Նոյն իսկ աւելի մօտ է մեզի քան Երուսաղէմ, որ Բեթանիայէն 15 սղատիոն (*) հեռու կը գտնուի, (քիչ մը դէպի աջակողմը տանելով զայն) մօտեցիր այս անդատակին և նայէ՛ հեռուն, հովտին խորը... Ի՞նչ կը տեսնես...:

Վերոս.— Կը տեսնեմ ձիթենիներ, ճամբաներ, դերեզմաններ... յետոյ պալատի կամ տաճարի ճա-

(*) Մէկ սղատիոն՝ իբր 180 մեզր:

կատներ, սիւներ, նոճիներ... կարծես Հռոմի շրջականերն ենք... բայց չեմ հասկնար թէ...:

Սիլանոս.— Մեծն Հերովդէս՝ տեսակ մը կատաղի յիմար, բայց շինարար՝ այս հովիտը զարդարեց շքեղ շէնքերով, որոնք աւելի հռոմէական են քան նոյն իսկ Հռոմի շէնքերը... բայց դիտէ՛ սա կողմը, երեք մեծ նոճիներուն ձախը, ոսկէ չորս սղատիոն հեռու: Կը տեսնե՞ս մարմարիոնէ ամենագեղեցիկ վիլլա մը:

Վերոս.— Ա՛յն, որ կը գտնուի յառաջակողմը ձերմակ լայն սանդղատիճաններուն, որոնք կ'առաջնորդեն դէպի կիսաշրջանակ սիւնաշարքը, ուր արձաններ կը բորձրանան:

Սիլանոս.— Ահա՛ այդտեղ քաջուած է ան:

Վերոս.— Մարիամ Մագդաղենացի՞. այս առանձնութեան մէջ, քաղաքէն այնքան հեռո՞ւ...:

Սիլանոս.— Ինծի ըսաւ թէ կը փախչի հրէական մոլեռանդութենէն, աղմուկէն և զարշահոտութիւններէն, որ կը կրկնապատկուին Երուսաղէմի մէջ, Պաւսեքի տօնը մօտենալուն...:

Վերոս.— Ուրեմն կը տեսնե՞ք զայն... խօսա՞ծ էք հետը:

Սիլանոս.— Բարին Ապպիոս գիտնալով որ երիտասարդ և գեղեցիկ կնոջ մը տեսքը կը հրճուեցնէ նայուածքս՝ առանց վտանգի ենթարկելու, համոզեց զայն որ այցելէ բնակարանը զինաթափ և անվնաս ծերունիի մը:

Վերոս.— Ի՞նչ ըսաւ ան ձեզի... Ի՞նչ տպաւորութիւն գործեց ձեր վրայ:

Սիլանոս.— Հագած էր շրջագգեստ մը, որ մարդարիտներով և վարդերով հիւսուած կը թուէր, կրկնոց մը՝ Տիւրոսի ծիրանիով և չափիւղայի նոնազնտիկներով, և զարդարուած էր գոհարեղէններով,

դորս կը ծանրաբեռնէր քիչ մը՝ արեւելեան պերճանաքը: Դալով մազերուն, եթէ քակուած ըլլային, ոսկիի անթափանց քօղով մը պիտի ծածկէին թերեւս այս պորփիւրէ աւազանին մակերեսը:

Վերոս. — Ես այդ կնոջ իմացականութեան, նկատարէրն վրայ կը խօսիմ... մի՛ խաբուիք, հասարակ պերճադիձ մը չէ ան... ուրի՛շ հրապոյրէ՜ր ունի, որ սէրը կ'ամրապնդեն:

Սիլանոս. — Ես ուշադիր եղայ անոր գեղեցկութեան միայն, որ իրական է և գոհացում կուտայ աչքերուն... Արդէն քիչ վերջը պիտի կրնանք անոր մասին լաւագոյն դատաստան մը ընել. շատ չուշանար կուգայ:

Վերոս. — Հո՞ս պիտի դայ... բայց դիտե՞ որ ես հոս պիտի գտնուիմ:

Սիլանոս. — Ապահովաբար: Ինձ այնպէս թուեցաւ թէ այս հանդիպումը աւելի օգտակար պիտի ըլլայ քու ցաւդ ամոքելու, քան այն իմաստուն խորհուրդները, որոնց կը փափաքէր Ապպիոս:

Վերոս. — Բայց ի՞նք... ի՞նք ի՛նչ ըսաւ երբ իմացաւ որ...

Սիլանոս. — Ժպտեցաւ սարսուռն և խոհուն չնորհալիութեամբ մը... Միւս հրաւիրեալներն են մեր անհրաժեշտ Ապպիոսը, և Պրենեստի քու աշակերտալիցդ՝ Գոելիոս: Կը յուսամ որ միասին կը բերեն մեր դժբախտ բարեկամ Լոնկինոսը, որ երեք շաբաթ առաջ կորսնցուց երկու տարեկան աղջնակ մը: Պիտի փորձեմ զայն մխիթարել՝ բարի և համոզիչ պատճառաբանութիւններով վիշտէ մը, որ ճիշդը ըսելով շատ աւելի մեծ է քան իր ենթարկուած կորուստը: Ուրիշ կերակուրներէ զատ, որ կը յուսամ թէ ընտիր պիտի ըլլան, պիտի ունենանք Յորդանանի երկու

ձուկեր որոնցմէ չես ճաշակած, և որոնք իմ վաղեմի խոհարարիս՝ Դալոսի կողմէ պատրաստուելով... Բայց կը լսեմ կրկնակ սրինդի ձայնը... Բեթանիոյ և Երուսաղէմի թագուհիին պատգարակն ըլլալու է որ կանգ կ'առնէ իմ տանս սեմին առջեւ: Քու աչքերդ պիտի դանեն վերստին այն քաղցր լոյսը զոր կը փնտռէին, և իմ աչքերս՝ այն ժպիտը որ հաճելի է անոնց, եթէ սակայն ներքին անդաստակին արծաթ հայելիները պէտք եղածէն աւելի երկար չյապաղեցնեն զինքը:

Վերոս. — Հո՞ն է ան:

(Եւ կողմէն կը մտնէ Մարիամ Մագդաղենացի: Քանի մը գերուհիներ կը հետեւին անոր, որոնց չոր եւ հրամայական շարժումով մը կը պատուիրէ քաշուիլ)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Նոյնք եւ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱՅԻ

Սիլանոս, (դիմաւորելով Մարիամ Մագդաղենացիին).
«Ո՞վ է ան որ անապատէն կուգայ

«Ծուխի սիւնի մը պէս,

«Բուրելով զմուռս և կնդրուկ.

«Ո՞վ է ան որ կ'երեւայ արշալոյսի մը պէս,

«Լուսինէն աւելի զգեցիկ, արեւէն աւելի՛ պայծառ,

«Բայց հօգօ՞ր՝ ուղղմիկներու բանակէ մը աւելի»:

Ինչպէս կ'երգեն ձեր նուիրական Գիրքերը, Սուսլամիդի (*) մօտենալու պահուն:

(*) Սուսլամիդ, Սողոմոնի երդ Երզնայի մէջ յիշուած է (Ձ. 13 կամ է 1) Ս Դրոց Նախնեաց Թարգմանութեան մէջ «Ողորմացի» կամ «Մոռնացի» իսկ աշխ. Թարգմանութեան մէջ «Սողոմոնացի» կոչումով: Կը նշանակէ խաղաղասէր: Երբայց Երզնայի մէջ իգական է «Սողոմոն»ի եւ զ Երզնայի մէջ այսպիսով անունն է հարսին, ու փեսային տրուած է Սողոմոն անունը, որ նոյնպէս կը նշանակէ խաղաղասէր: Ծ. Բ.

Մաքիամ Մագդաղենացի. — Մի՛ խօսիք ինձի իմ նուիրական դիրքերուս վրայ. ես կ'ատեմ, կ'արհամարհեմ զանոնք, և ամէն ինչ որ կուգայ այդ կեղծաւոր, աղտոտ, ագահ և չարագործ ժողովուրդէն:

Վերոս, (իմ եւս յառաջանալով զայն բարեւելու համար). — Պիտի ըսեմ ուրեմն Հոռոմայեցիներու ձեւով. — «Ողջոյն Ակլայիայի երէց աղջկան, Խարիթեանց ամէնէն մանկամարդին և ամէնէն երջանիկին...»:

Մաքիամ Մագդաղենացի. — Կարեկցեցէք ինձի, փոխանակ ներքողելու: Այս գիշեր գողցեր են իմ ամէնէն գեղեցիկ տասներկու մարդարիտներս, Կարքեզոնի յակիրթներս, Բաբելոնի սիրամարգներս, և իմ ձկնաւազանիս բոլոր փողոջներն և ուրիշ թանկագին ձուկերը: Բայց աւելի գէշը ըրեր են. դուն տեսար, Սիլանոս, իմ ունեցած երկու հիւանալի ծաղկանօթներս՝ բլրերդէ և ակատէ շինուած, լեցուն հնդկական նարդոսով, այնքան թանկագին, զոր կը պահէի այն օրուան, — և այդ օրը պիտի գայ վերջապէս — երբ իմ մարմինս պիտի պատեն յուղարկաւորական պատառներով...

Սիլանոս. — Կը յիշեմ, այո՛. անբաղդատելիօրէն գեղեցիկ էին անոնք... Կարծեմ թէ փխնիկեան աշխատութիւն մըն էին, Սողոմոնի օրերէն մնացած: Ատոնց չափ գեղեցիկը տեսած չէի: Բայց կարելի չէ որ յաճոգութիւնը առաջ տարած ըլլան ձեռք վերցընելու չափ այդ գանձին վրայ, որուն առջեւ Կեսար իսկ պիտի խոնարհէր:

Մաքիամ Մագդաղենացի. — Ատոնցմէ մէկը միայն վերուցեր են, և չգիտեմ ինչո՞ւ, ձեռք չեն դպցուցեր միւսին, զոր անաղարտ թողուցեր են իր արծաթէ պատուանդանին վրայ, ներքին անդաստակին խորը... Կարծես, վերջին վայրկենին, թաքուն

վախ մը, խղճահարութիւն մը եկած վրդոված է դիւրենք...

Վերոս. — Գիտէին թէ սրբապղծութիւն մը կը գործեն... բայց ուէէ նշան չկայ... կասկած մը չունի՞ք...

Մաքիամ Մագդաղենացի. — Չգիտեմ... գաւազանի հարուածներով ծեծել տուի և խոշտանդեցի թոջնարանիս և ձկնաւազանիս պահպանութեան հոգը ունեցող գերինները... բան մը չխոստովանեցան, և կարծեմ թէ բա՛ն մը չեն գիտեր:

Սիլանոս. — Գողութեան այս դէպքը շատ զարմանալի է, որովհետեւ երկիրը ապահով է...: Վեց տարի է որ հոս հաստատուած եմ, և ոչ ոք համարձակած է մասնիկ մը անգամ գողնալ իմ իմաստութեանէս, որ կղպանքի տակ չէ բնաւ, և իմ ունեցած միակ թանկագին բանն է...: Հրեան ծածկամիտ է, խորամանկ և չարակամ. նենգութիւն և վաշխառութիւն կ'ընէ, և տէր է սողացող մոլութեանց և առաքինութեանց, բայց գրեթէ միշտ կը խուսափի համարձակ և կանոնաւոր գողութենէ, պարկեշտ գողութենէ՝ եթէ կարելի է այսպէս ըսել:

Մաքիամ Մագդաղենացի. — Նախ կասկած ունեցայ Տիւրոսցի գործաւորներուն վրայ, որոնք այս միջոցին իմ վիլլայիս սրահներուն շուրջը կը յարդարեն շարժուն որմադրուագներ, որոնք կը փոխուին իւրաքանչիւր սպասարկութեան միջոցին, այնպէս որ՝ պատերը ներդաշնակ ըլլան այն կերակուրներուն հետ, որոնք կը հրամցուին սեղանին վրայ:

Վերոս. — Ատոր նմանը տեսայ Անտիսքի մէջ, մեր կուսակալ Պոմպոնիոս Ֆլակկոսի տունը. բայց երբէք չգիտէի թէ այս նորութիւնը, որ դեռ վերջերս երեւցաւ Հռոմի մէջ իսկ, արդէն մտած է անապատին խորը կորսուած այս երկրին մէջ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Արդէն միայն իմ տանս մէջ պիտի տեսնէք զայն: Անդիպպաս չորրորդ պատիւն վերջին ապարանքն ալ զուրկ է անկէ...: Նախ կասկածներ ունեցայ, ուրեմն, այդ գործաւորներուն վրայ, բայց ապացոյցներ ունիմ թէ անմեղ են անոնք: Վստահ եմ հիմայ թէ գողերը պէտք է փրկուեցնել այն թափառաշրջիկներու խումբին մէջ, որ ժամանակէ մը ի վեր կը վխտան երկրին մէջ...:

Սիլանոս.— Նազովրեցիին արդէն համբաւաւոր խումբը...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Այո՛, ճիշդ այն: Ինծի ըսին թէ իրենց պետը աղտոտ աւազակ մըն է, որ ամբոխը կը հրապուրէ կոշտ և գռռիկ մոգութեամբ մը, և չգիտեմ ի՞նչ տեսակ նոր վարդապետութիւն մը կամ հաւատք մը քարոզելու պատրուակին տակ, կոշտ պոռտով միայն կ'ապրի, և չըջապատուած է ամէն բան ընելու կարող մարդոցմէ... Ուրիշ տեսակէտով ալ անկէ դժգոհելու պատճառներ ունիմ... Նախընթաց օր, երբ պարտէզներուս մէջ կը շրջադայէի, նոյն պարտէզները պողոտայէն անջատող անդաստակին սիւններուն տակ, այդ խումբին պատկանող տասներկուքի չափ թշուառականներ վատօրէն թշնամանեցին զիս և քարկոծել սպառնացին... Անհանդուրժելի կը դառնայ այս, պէտք է երկիրը մաքրել ատոնցմէ:

Վերոս.— Ինծի՛ ալ խօսուեցաւ այդ մարդոց վրայ... Կուսակալը կը զբաղի այդ խնդրով... Աւելի՛ մօտէն հսկողութիւն կատարել պիտի տամ: Եթէ կը փափաքիք, դիւրին է ինձ՝ ձերբակալել անոնց պետը:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Շա՛տ կ'աղաչեմ... և հնար եղածին չափ շուտով... չափազանց երախտապարտ պիտի մնամ ձեզի:

Սիլանոս.— Կարծեմ սխալ ուղղութեան կը հե-

տելիք: Ըստ իս, գողերը այդ կողմը չեն դառնոր: Այդ խումբը ճանչնալու համար բաւական լաւ դիրքի մէջ կը գտնուիմ, քանի որ հինգ վեց օրէ ի վեր ան կը գործէ իմ տունէս քանի մը քայլ անդին: Նոյն իսկ հաճոյքը ունեցայ, — որովհետեւ իմ տարիքիս մէջ ամէն բան հաճոյքի կը փոխուի —, այո՛, հաճոյքը ունեցայ ներկայ գտնուելու անոնց մէկ հաւաքոյթին: Երիքովի պողոտային մօտն էր: Պետը կը խօսէր ցնցոտիներ հաղած և փոշեթաթախ ամբոխի մը մէջտեղ, որուն մէջ կը նշմարուէին զգուելի հաշմանդամներ և հիւանդներ: Ծայր աստիճան տգէտ և յափշտակուած կը թուէին: Ատոնք խեղճ և աղտոտ են, բայց անփնաս և անկարող կը թուին ինձ՝ գաւաթ մը ջուրէ կամ ցորենի հասկէ մը ուրիշ բան գողնալու...: Անշուքօրէն մտիկ կ'ընէին միամիտ առակ մը, պատմութիւնը անառակ որդիի մը, որ հօրը տունը կը դառնայ՝ իրեն ինկած ժառանգութիւնը մտխելէ ետքը... Պատմութեան վերջը չիմացայ, որովհետեւ կասկածանքով կը նայէին ինծի... Բայց Գալիլիացին կամ Նազովրեցին, ինչպէս կը կոչեն զինքը այստեղ, բաւական շահագրգռական է, և իր ձայնը սրտի դպչող մասնաւոր քաղցրութիւն մը ունի... Կ'երեւայ թէ հիւսնի մը զաւակն է...: Յառաջիկային կը խօսիմ ձեզի. իրեն մասին շահագրգռական ուրիշ մանրամասնութիւններ գիտեմ. բայց թոյլ տուէք որ երթամ տանը միւս կողմը, որ պողոտային վրայ կը նայի, տեսնելու թէ ո՛ւր մնացին յապաղած հրաւիրեալներս: (Աջ կողմէն դուրս կ'ելլէ):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱՅԻ, ՎԵՐՈՍ

Վերոս.— Ձէի ակնկալեր բնաւ ձեր շնորհալի

տեսութիւնը վայելելու հաճոյքն ունենալ, այն անուշադր խօսքերէն ետքը, որ անհետացուցած էին իմ մէջս մինչեւ իսկ յոյսի նշոյլ մը, որ երբեք կը թոյլատրուի ունենալ յուսահատութեան ենթարկուող ներուճն...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ապուշ և յիմար էի. բայց հիմա խելքս գլուխս եկած է, և գիտեմ թէ լաւագոյն սէրը արդունք մը չարմեր:

Վերոս.— Մանաւանդ որ լաւագոյն և նոյնիսկ լաւ սէր մը չէ այն որ արցունք թափել կուտայ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ինծի համար ա՛լ չկայ լաւ կամ գէշ սէր: Մինչեւ հիմայ ապրեցայ սուտերու մէջ, որոնցմէ օգտուեցան ուրիշներ: Վեց ամիսէ ի վեր կ'ապրիմ ճշմարտութիւններու մէջ, որոնցմէ օգուտ կը քաղեմ...

Վերոս.— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

Մարիամ Մագդաղենացի.— ...Թէ ինքզինքս աւելի ճարպիկ կերպով և աւելի սուղ կը ծախեմ:

Վերոս.— Մագդաղինէ՛... ինքզինքնիդ կը զրպարտէք:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Եթէ ձեր տարփանքը փորձ մը ընել ուզէր, պիտի տեսնէիք ընդհակառակն թէ ինքզինքս շատ բարձր կը գնահատեմ:

Վերոս.— Դուք ինքզինքնիդ միշտ նուազ բարձր կը գնահատէք քան թէ ես: Դուք չպիտի յաջողիք բնաւ ինքզինքնիդ աղարտել իմ աչքիս, և ձեր ըսածներուն մէջ ուրիշ բան չեմ տեսներ, եթէ ոչ իրաւացի ըմբոստացում խորապէս վիրաւորուած հոգիի մը, որ կը պրկուի ցաւին դէմ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Կը սխալի՛ք. պըրկուող հոգի մը չէ իմինս, այլ ինքզինքը դառնող հոգի մը:

Վերոս.— Ձեմ հաւատար: Եւ արդէն, լաւագոյն

կը համարիմ պարտական մնալ ձեզ համար քէնի կամ ատելութեան, քան թէ ձեզ կորսնցնել ամէնէն ազնիւ դատի մը համար. և որովհետեւ խնդիրը ձեզ բարձրօրէն գնահատելու վրայ կը դառնայ, այս վայրկեանէս սկսեալ ինձ կը պատկանիք Մագդաղինէ՛, գիտցէ՛ք ասիկա:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Կարելի է... բայց ահա՛ մեր հիւրընկալը կուգայ: Առ այժմ իրարու ըսեւիք ուրիշ բան մը չունինք:

(Նշակողմէն կը մտնեն Սիլանոս, Ապպիոս, Կոելիոս)

ՅԵՍԱՐԱՆ ԶՈՐՐՈՐԴ

Նոյնք, ՍԻԼԱՆՈՅ, ԱՊՊԻՈՍ, ԿՈԵԼԻՈՍ

Ապպիոս, (դէպի Մարիամ Մագդաղենացիին յառաջանալով).—

«Աստղիկ մեկնած է Կիպրոսէն»

«Ու կը թեւածէ Երուսաղէմի վրայ...»

Կամ, լաւ եւս, գեղեցիկ Տիկմեան է որ արդէն ժպիտը կը բերէ Տելամոնի զաւկին չրթունքին վրայ: ...Նիացէք, ուրեմն, ո՛վ Կոելիոս, սքանչելի պատկերին վրայ զոր այս անդաստակին տակ կը պարզեն Սէրը և Գեղեցկութիւնը...

Կոելիոս.— Մարդ կը փորձուի ըսել թէ երկնաւապոյտը տարածուած է անոնց վրայ, այս երկուսիս ներուճն մէջտեղ:

Սիլանոս.— Կապրոյտը և լոյսը գեղեցիկ կ'երեւան այն ատեն միայն, երբ կը չրջապատեն երիտասարդութիւնն ու սէրը...: Դառնալով նուազ փայլուն պատկերներու, որ կը պատշաճին տարիներով բեռնաւորուած իմ գլխուս, կը դիտեմ թէ տեսակ մը նախազգացութեամբ էր որ վայրկեան մը առաջ կը մղը-

ւէինք խօսելու Նազովրեցիին խումբին վրայ, որովհետեւ ճիշդ այդ խումբն է որ կը յապաղեցնէր մեր հիւրերը:

Ապալիոս.— Երեւակայեցէք որ հեռուն, վերջին քառուղիին մօտենալու պահուն, երկիրը յուզման մատնուած գտանք, և ճամբան խճողուած՝ պռոչտացող և զեռուն ամբոխով մը որ կը փութար մօտենալ կոյրի մը որ կը տեսնէր...:

Վերոս.— Յիրաւի, այսպիսի երեւոյթ մը Հրէաստանի մէջ միայն կը տեսնուի:

Կոելիոս.— Շատ տարօրինակ էր... Խեղճ մարդը, հին պատի մը տակ կզկտած, իր վճիտ աչքերը գինովի պէս այս ու այն կողմը յառելով կը պօռար.— «Մարգարէ՛ մըն է, մարգարէ՛ մըն է ան, կը տեսնեմ մարդիկը որ կը պտտին ծառերու պէս»: Եւ ամբոխը իր շուրջը ոտքերը գետին կը զարնէր: Իսկ ինք զգետնուած կը թուէր լոյսէն...:

Ապալիոս.— Լաւ ևս՝ դինիէն, որովհետեւ յայտնապէս կը դեղեւէր:

Վերոս.— Իսկ Նազովրեցի՞ն, տեսա՞ք Նազովրեցիին...:

Ապալիոս.— Ո՛հ, դեռ նոր հեռացեր էր, իրեն հետ տանելով ամբոխին ամէնէն աղմկայարոյց մասը, ապա թէ ոչ չպիտի կրնայինք անցնիլ...:

Մաքիամ Մագդաղենացի.— Այնպէս կը թուի որ եթէ խաղաղները խմբուին իրենց պետին շուրջը, անհանդիստ չպիտի ուզէին ըլլալ՝ նոյնիսկ Կեսարի ճամբայ տալու համար:

Կոելիոս.— Ո՞ւր գացած է... հետաքրքիր էի դինքը տեսնելու...:

Սիլանոս.— Շատ հեռուն ըլլալու չէ... Տեսէ՛ք, հեռուն, պարտեզին խորը, դափնիի ցանկապատը, որ իմ ստացուածքս կ'անջատէ դրացիիս՝ Սիմոն Բորոտի մրդաստանէն...:

Մաքիամ Մագդաղենացի, (ընդոս վեր ցատկելով).— Ի՞նչպէս, ձեր ամէնէն մօտիկ դրացին բորոտ է... Պէտք է ըսէիք մեզի...:

Սիլանոս.— Ապահովուեցէ՛ք, տիկին, ա՛լ հիմայ բորոտ չէ:

Ապալիոս.— Կը կարծէի որ մարդ ամբողջ կեանքին մէջ բորոտ կը մնայ, ինչպէս կը մնայ անդամաւոր յոյժ կամ կուզ... Այս ալ տարօրինակ Հրէաստանի անակնկալներէն մէկն է:

Սիլանոս.— Նազովրեցի՛ն բժշկած է զայն:

Կոելիոս.— Իրապէս բժշկուած է. անոր ամէնէն մօտիկ ըլլալով, գիտնալու էք ճշմարտութիւնը:

Սիլանոս.— Գիտեմ թէ դէմքով այնքան մաքուր է որքան Մագդաղինէի վարդը և Բեթանիոյ շուշանը որ աւասիկ, բայց չգիտեմ թէ հիւանդ եղած է, որովհետեւ բժշկուելէն առաջ տեսած չէի:

Ապալիոս.— Կը կասկածէի... Եւ արդէն, Թրակիոյ և Եգիպտոսի մէջ աւելի տարօրինակ կախարդներ տեսած եմ... Գալով այդ առանց բորի բորոտին, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ այս ցանկապատին ետին, այս խորհրդաւոր դրացիին տան մէջ:

Սիլանոս.— Նազովրեցիին անոր հիւրն է երեք օրէ ի վեր: Այս Սիմոնը, քոյրը, կիներ և կարծեմ փեսան ալ, միջնակարգ քաղքենիներ են որ իրենց ձիթենիներու բերքովը կ'ապրին: Վախկոտ և հանդարտիկ դրացիներ էին, բայց Նազովրեցիին գալէն ի վեր ամէն բան տակն ու վրայ եղած է: Շարունակական երթեւեկ մը, աղմուկ մը կայ: Իրենց մրգաստանը անդադար լեցուն է Հրէաստանի ժայռերէն դուրս ելած հիւանդներու, թափառալիկներու, հաշմանդամներու բազմութեամբ մը, աղաչանքներ րնելու անոր զոր բարձրագոյն կ'անուանեն Աշխարհի Փրկիչը, Դաւիթի

Որդին և Հրէից Թագաւորը: Երբեմն այնքան բազմաթիւ կ'ըլլան որ իմ պարտէզս ալ կը մտնեն: Ինչպէս կը տեսնէք, ցանկապատը ոտնակոխ եղած, ճղմուած և տեղ տեղ ալ ձեղքուած է: Բարեբախտաբար Նազովրեցիին երեւումները հազուադէպ և կարճատեւ են: Եւ սակայն, այս անպատեհութեանց հակառակ, սոյն նկարագրեղ տեսարանը կը զբօսցնէ զիս և հետաքրքրուած թիւնս կը շարժէ:

(Ձախ կողմէն հիմզ վեց աղֆաճներ կը մտնեն):

Կռելիոս.— Ո՛վ են այս մարդիկը:

Սիլանոս.— Ի՞նչ կ'ըսէի ձեզի... Ահաւասիկ կէս երկվեցեակ մը, որ եկած են հաց մուրալու:

Ապպիոս.— Հստակաւոր խումբէն են:

Մաքիամ Մագդաղենացի.— Ատելի և զազրելի մարդիկ... մէկուն երեսը կրծուած է սոսկալի վերքէ մը, ուրիշ մը գրեթէ բոլորովին մերկ է, ուրիշ մը անօթութեանէ մեռնելու վիճակին մէջ:

Ապպիոս.— Բացայայտ է որ բարեկրթութենէ զուրկ են, այսպէս իրենց տղեղութիւնը և սարսափը ցուցադրելով:

Սիլանոս.— Մի՛ վրդովուիք բնաւ. ասոնք երկար ատեն չպիտի խանդարեն շնորհալի գեղեցկութիւնը անդաստակներուն ուր մեր ակնարկները կը դուարթանան: Պարտիզպանս տեսաւ զանոնք. զինուած է հաստ բիրով մը, և զանոնք կը վանէ անխնայ... կը տեսնէք թէ կը հեռանան լոին և գըլխիկոր...: Եւ հիմա որ բաւական զբաղեցանք այդ թշուառներով, ատոնց պետով և հիւանդներով, խորհինք քիչ մըն ալ մեր վրայ, և ճաշակենք երջանկութիւնը հիանալի յետ-միջօրէին, զոր կ'ընծայէ գարունը մեզի...: Ձեզ տեսնելով զգացած հաճոյքս զերծ

պիտի ըլլար ու է մութ ստուերէ, եթէ մեր բարեկամը՝ Լոնկինոս՝ տեղի տալով Ապպիոսի ստիպումներուն, հաւանած ըլլար մեզ ընկերանալու:

Ապպիոս.— Երբեք աւելի ուժգնօրէն չեմ զգացած ունայնութիւնը այն մեծ պերճախօսութեան, զոր ինքն իսկ սորվեցուց ինծի: Իմ ամէնէն համոզիչ և տրամաբանական խօսքերուս դէմ յամառ լուծութիւն մը կը պահէր և գլուխը կ'օրօրէր, կրկնելով միշտ թէ չէր ուզեր իր մօայլ ներկայութեամբ մթագնել մեր զուարթ հաւաքոյթը...

Կռելիոս.— Բայց ահա երեք շաբաթ եղաւ այդ տղեկը մեռնելէն ի վեր... չէի կարծեր սր կլած ցաւը այս աստիճան վշտադնէր զինքը:

Ապպիոս.— Մանաւանդ թէ խնդիրը փոքր տաքիքի մէջ գտնուող տղեկի մը վրայ է, զոր հայրը այնքան չէր ճանչնար որքան անոր դայեակը:

Սիլանոս.— Աւելի զարմանալին կայ, որ կը ցուցնէ թէ իմաստութեան բարձրագոյն կէտը՝ գիտնալը չէ այնքան, որքան գիտցածին համակերպիլը... Երբ, իբր քսան տարի առաջ, կորսնցուցի մանչ մը, որ գրեթէ ճիշդ այն տարիքը ունէր որքան այն աղջնակը զոր կ'ողբայ հիմա Լոնկինոս, այն ատեն ձեռնարկեց զիս մխիթարել: Պերճախօս նամակ մը գրեց ինծի, ուր Մետրոդորի, Պանիտիոսի և Հերմաքոսի հեղինակութեան վրայ հիմնուելով կ'ապացուցանէր ինձ թէ վիշտը ոչ միայն անօգուտ, այլ և ապերախ է. գրեթէ գոց գիտեմ գլխաւոր և ուշադրաւ հատուածներն այդ նամակին, զոր գտայ և այս առաւօտ իսկ վերստին կարդացի: Ատոնք ամենաբարձր խօսքերն էին, զոր մարդկային իմաստութիւնը կարենայ արտասանել մահուան և վիշտի դէմ... ատոնք ժամանակաւ սիրոված, մխիթարած էին զիս:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ի՞նչ էին այդ խօսքերը... լաւ է չանգիտանալ ամէն ինչ որ կրնայ մեղմացնել վիշտը...

Սիլանոս.— «Ինձմէ մխիթարութիւն կը սպասէք, կ'ըսէր, բայց յանդիմանութիւն միայն պիտի ստանաք: Եթէ տղու մը մահը այնքան վիշտի կ'ենթարկէ ձեզ, ի՞նչ պիտի ընէիք եթէ բարեկամ մը կորսնցնէիք...: Հարկ է որ ինքզինքնիդ դնէք այն տրամադրութեան մէջ, որ աւելի՛ գոհ ըլլաք զայն ունենալով, քան ցաւիք զայն չունենալնուդ համար: Բայց մեծամասնութիւնը առ ոչինչ կը դրէ անցեալի առաւելութիւններն և հաճոյքները. բարեկամութիւնը գերեզման կ'իջեցնէ բարեկամին հետ»:

Ապալիոս.— Կ'ընդունիմ և կ'ողջունեմ մեր ակնածելի ուսուցչին հզօր իմաստութիւնը:

Սիլանոս.— Ի՞նչ ինչո՛ւ չի յիշեր զանոնք, երբ դժբախտութեան հարուածին ենթարկուեցաւ: Բայց ե՞ս ինչո՛ւ մոռցայ զայն երբ պէտք ունեցայ: «Կը հաւատտեմ ձեզ, կը յարէր, թէ մեր սիրածներէն կարեւոր մաս մը կը մնայ, ճակատագրին զանոնք խլելէն ետք ալ: Անցած ժամանակը մերն է, և ոչինչ կը տեսնեմ որու մասին աւելի ապահով ըլլանք, քան ինչ որ եղած է անցեալին մէջ: Ապագայի յոյսը ապեւրախտ կը դարձնէ մեզ այն բարիքներուն զոր ստացած ենք, կարծես թէ շատ չանցած անցեալին կարգը դնել հարկադրուած չըլլայինք ինչ նպաստաւոր բաներ որ կ'ակնկալենք ապագայէն: Ձեր մէկ զաւակը մեռաւ այնքան մատաղ տարիքի մէջ, որ չպիտի կարենայիք անկէ բան մը ակնկալել. ուրիշ բան չէ այս, բայց միայն կորսուած ժամանակի փոքր շրջան մը: Անթիւ օրինակներ կան հայրերու, որոնք կորսնցուցած են մատաղ տարիքի մէջ գոնուող զաւակներ,

առանց կաթիլ մը արցունք թափելու, և որոնք Եւրակոյտ մտած են՝ զանոնք գերեզման դնելէ ետքը: Առանց պատճառի չէ ասիկա, որովհետեւ նախ աւետարդ է տխրիլ, երբ տխրութիւնը բանի մը չի ծառայեր: Եւ յետոյ արդար չէ տրտնջալ դժբախտութեան մը համար որ մէկու մը գլխուն եկած է, և որ կասեալ է տակաւին բոլոր միւսներուն գլխուն վերեւ: Արդէն յիմարութիւն է տրտնջալ, քանի որ խիստ քիչ միջոց կայ մեռնողին և անոր վրայ լացողին միջեւ: Ի նկատ պէտք է առնել որ մարդկային ցեղը որ միեւնոյն վախճանին կը ձգտի, իրարմէ բաժնուած է շատ պզտիկ անջրպետներով, նոյն իսկ երբ մեծ կը թուին անոնք: Այն որ կորսուած կը կարծէք, պարզապէս աւելի առաջ գացած է միայն: Քանի որ ամէնքս ալ միեւնոյն ճամբէն պիտի երթանք, իմաստուն մարդու մը անարժան չէ՞ լալ անոր վրայ որ մեղմէ առաջ մեկնած է: Բարեկամի մը կամ զաւակի մը մահուան համար տրտնջալ, տրտնջալ է անոր մարդեղած ըլլալուն համար: Ամէնքս ալ միեւնոյն բաղդին կապուած ենք: Ով որ աշխարհ եկած է, չի կրնար զերծ մնալ անկէ մեկնելէ: Արջբպետը կրնայ տարբեր ըլլալ, բայց վախճանը նոյնն է միշտ: Առաջին և վերջին օրուան միջեւ անցած ժամանակը անստոյգ և փոփոխական է: Եթէ նկատի առնէք կեանքի թշուառութիւնը, երկար է նոյնիսկ մանուկի մը համար. եթէ նկատի առնէք տեւողութիւնը, կարճ է ծերի մը համար ալ»:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ասիկա բնաւ չպիտի մխիթարէր զիս:

Սիլանոս.— Մխիթարելը, տիկի՛ն, վիշտը անհետացնելը չէ, այլ սորվեցնել անոր յաղթելու:

(Այս վայրկեանին պողոտաներէն, փողոցներէն եւ բոլոր անտառներէ զաւտեալն — որ դարասափին վրայ կ'իջեալն — կը լսուի թուկ մը, նախ խուլ եւ քաւսամ, որ հետզհետէ կը շեշտուի ու կը ճողովի. աղմուկը՝ կազմուելու վրայ եղող եւ գահավիժող ամբոխի մը. գլորող քարեր, զոռ պողոտայներ, թուկի հաջիւններ, հետզհետէ աւելի յսակ կոչեր. «Հոսկէ՛, հոսկէ՛, շուտ եկէ՛ք, իջէ՛ք, աջ կողմէն, աջէն... հոն է, տեսան զինքը... տունէն դուրս կ'ելլէ... Սիմոնի մրգաստանը... հոն տարէ՛ք անդամալոյծները, առաջնորդեցէ՛ք կոյրերուն... շո՛ւտ, շո՛ւտ, հոսկէ... կ'ըրոն թէ հիմա պիտի խօսի...» ելլն.)

Ապալիոս.— Ի՞նչ է այս, ի՞նչ է պատահածը:

Վերոս.— Ամէն կողմէ կը վազեն:

Կոնիոս.— Բոլոր ճամբաները ծածկուած են խենդի պէս դահավիժող մարդոցմով:

Ապալիոս.— Կարծես ժայռերէ՛ն դուրս կ'ելլեն:

Կոնիոս.— Բայց ի՞նչ է եղածը... ձիթենիներուն ետին կ'անհետանան...

Վերոս.— Երկու հիւանդներ կը տանին պատգաւ քակներու վրայ...

Կոնիոս.— Կոյր մը որ կ'իյնայ...

Ապալիոս.— Ի՞նչ ունին, խենդ են...

Վերոս.— Ի՞նչ են այս տարօրինակ մարդիկը որ ժայռերուն մէջտեղ կ'ոստոստեն...

Սիլանոս.— Դիւահարներ են որ գերեզմանոցներէն կ'ելլեն:

Ապալիոս.— Բայց վերջապէս ի՞նչ է պատահածը...

Սիլանոս.— Նազովրեցի՛ն տեսած են:

Մարիամ Մազդաղեմացի.— Նազովրեցի՛ն, ո՞ր է:

Սիլանոս.— Հաւանաբար Սիմոն բորոտի տունէն

ելաւ հիմա: Իր բոլոր շարժումներուն ուշադիր են. ուր որ նշմարեն՝ ածապարանքով կը բերեն հիւանդները, ու մոլեռանդները դահավիժ կը յառաջանան: Հիմա զրացիին մրգաստանին մէջ ըլլալու է. (ականջ տալով) յիշաւի, կը լսէ՞ք ամբոխին խուլ աղմուկը, մեղունոցի մը բզկիւնին պէս... Իմ դափնիներուն ցանկապատին կը մօտենայ:

Ապալիոս.— Երթանք տեսնե՛նք...

Սիլանոս.— Ես համամիտ չեմ... Նախ որ այս մարդոց մեծ մասը խեղճ, աղքատ, ծայր աստիճան աղտոտ են, որոնց հպումը գարշանք կ'աղղէ... յետոյ ծանօթ է՛ք հրէական մոլեռանդութեան... այս խանդավառութեան վայրկեաններուն, ամէնէն անփութները վտանգաւոր կը դառնան, և հոմէական պատմութեան ու զինանշանները ծայր աստիճան կը դրդեն զիրենք... արդէն սակէ շատ լաւ պիտի լսենք անցած դարձածը... Մտիկ ըրէ՛ք... աղաղակները կը մօտենան և կը կրկնապատկուին:

(Յիշաւի, պարեգը եզերող ցանկապատին ետեւէն կը լսուին հետզհետէ մօտեցող աղաղակներ: «Ովսաննա՛, ովսաննա՛... Որդի մարդոյ... Տէ՛ր, Տէ՛ր, գթացէ՛ք տէր... Դաւիթի որդի, բժշկեցէ՛ք հիւանդը: Վարդապետ, վարդապետ, Տէր, Յիսուս Նազովրեցի, գթացէ՛ք ինծի... մէկդի քաշուցէ՛ք... լուծիւն, լուծիւն... պիտի խօսի...»: Աոռ վրայ լանկարծ աղմուկը կը մեղմանայ: Խոր լուսիւն մը, որուն կարծես կը մասնակցին բոլորները, ծառերու տերեւները, եւ միջեւ իսկ ճնշուած օդը, կը ճնշէ դաւիթի վրայ գերբնական ծանրութեամբ մը. եւ այս լուսեան մէջէն, որուն կ'ենթարկուին նաեւ դարասափին մարդիկը, կը բարձրանայ՝ անջրպէսի եւ ժամուն վրայ բացարձակ տի-

բայեցնութեամբ մը՝ ձայն մը անլուր, քաղցր եւ հօգօր, ձայն մը՝ եռանդով, լոյսով եւ սիրով ոգեւորուած, հեռաւոր եւ սակայն մօտիկ՝ բոլոր սիրեւունք, եւ ներկայ բոլոր հոգիներուն մէջ...

2 Ա Յ Ն Ը

«Երանի՛ հոգիով աղփասներուն, որովհետեւ անոնցն է Երկինքի արքայութիւնը.

«Երանի՛ հեգերուն, որովհետեւ անոնք պիտի ժառանգեն Երկիրը.

«Երանի՛ սգաւորներուն, որովհետեւ անոնք պիտի մխիթարուին:»

Ապալիոս.— Ի՞նչ կ'ըսէ:

Սիլանոս.— Մտիկ ըրէք, հետաքրքրական է:

2 Ա Յ Ն Ը

«Երանի՛ անոնց որ անօրի եւ ծարաւ են արդարութեան համար, որովհետեւ անոնք պիտի կեցանան.

«Երանի՛ ողորմածներուն, որովհետեւ անոնք ողորմութիւն պիտի գտնեն:»

Մարիամ Մագդաղենացի.— Կ'ուզեմ տեսնել:

(Ոսկի կ'ելլէ, եւ կարծես անդիմադրելի կերպով մղուած ասուածային ձայնէն, կ'երբայ՝ դարասփին սանդուղներէն վար իջնելու եւ ուղղուելու դէպ ի պարտեզին խորը:)

Սիլանոս. (ցած ձայնով եւ ջանալով զայն վայրկեան մը կեցնել).— Մի՛ երթաք:

2 Ա Յ Ն Ը

«Երանի՛ անոնց որ սիրով մահուր են, որովհետեւ Ասուած պիտի տեսնեն:»

Մարիամ Մագդաղենացի.— Կ'ուզեմ հոն երթալ...

Վերոս.— Միտին կուգամ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ո՛չ, մարդ չեմ ուզեր, առանձին պիտի երթամ:

(Դէպ ի ցանկապատ կը դիմէ, կարծես հմայուած),

2 Ա Յ Ն Ը

«Երանի՛ խաղաւարներուն, որովհետեւ անոնք Ասուծոյ որդիները պիտի կոչուին.

«Երանի՛ անոնց որ կը տառապին արդարութեան համար, որովհետեւ անոնցն է Երկինքի արքայութիւնը:»

Վերոս.— Ո՛ւր կ'երթայ...

Ապալիոս.— Ի՞նչ կ'ընէ... Խեղճ է... կը փորձէ ցանկապատէն անդին անցնիլ...

2 Ա Յ Ն Ը

«Երանի՛ է ձեզի, երբ կը քնամանեն ու կը հալածեն.

«Խնդացէք եւ ուրախ եղէք, որովհետեւ ձեր վարձքը մեծ է Երկինքին մէջ:»

Վերոս.— Պարտէզին դուռը բացա՛ւ... մրգաստանին մէջ է:

Սիլանոս.— Կիները երբեմն մտածումներ ունին զոր իմաստունները չեն կրնար հասկնալ:

Վերոս.— Պիտի երթամ միանամ, և եթէ պէտք ըլլայ, պաշտպանեմ զայն այս...

Սիլանոս.— Չբլլայ որ ընէք... անոնք ուշադիր
են ձայնին և չպիտի նշմարեն իր ներկայութիւնը:
Մինչդեռ քու ղէնքերուդ տեսքն ու աղմուկը...

Մտիկ ըրէք, մտիկ ըրէք, ի՞նչ կ'ըսէ բաւական
տարօրինակ է:

ՉԱՅՆԸ

«Եւ ես կ'ըսեմ ձեզի որ զիս կը լսէք. սի-
րեցէ՛ք ձեր թեմամբները, բարի ըրէ՛ք ձեզ ասող-
ներուն... օրհնեցէ՛ք ձեզ անթոնողները, աղօթե-
ցէ՛ք ձեզ թեմամանողներուն համար:»

(Այս վայրկեան, նախ քան հաս ձայներ կը լսուին
ցանկապատին ետին անտեսանելի ամբոխէն: Որոշ
կը լսուին քանի մը բռնեք. «Հռոմայեցի կիինն է,
հռոմայեցի կիինը, շնայո՞ղը... ամօթ, ամօթ ամօթ,
բո՞ղբ... վռնտեցէ՛ք, վռնտեցէ՛ք զայն»: Անմիջա-
պէս ետք ձայները իրար կը խառնուին բուռն եւ
անագոյշ, ասելով առ աղաղակի մը մէջ, ուր դժուա-
րաւ կ'որոշուին քանի մը որոտագին բռնեք. «Ա-
մօթ, ամօթ... քարկոծեցէ՛ք... ի՞մա՛հ, ի՞մա՛հ... քա-
րեր» եւլն.: Այս բոլորին կ'ընկերանայ փախուսի,
գահավեժ ֆայլերու, իրարու քնդհանող գաւազանի
եւ փառերու եւ կոտորուող նիւղերու աղմուկը:

Սիլանոս.— Տեսա՛ն զայն...

Վերոս.— Ի՞նչ է այս... անո՞ր կ'ուղղուին այս
ատելավառ խօսքերը:

Սիլանոս.— Ես ալ ատկէ՛ կը վախնայի, զգու-
շանանք:

Վերոս.— (Դեպի պարեզին խորը նետուելով)
Հոսկէ՛, ինծի հետեւեցէ՛ք... Ապալիոս, Կոնլիոս,
սուրերնիդ...

(Ճիշտ այն վայրկեանին որ Վերոս դեպ ա-
ռաջ կը խոյանար, դափնիի ցանկապատը կը ճեղ-
փուի ամեն կողմէ մոնչող եւ վազվածող ամբոխէն
որ կը հալածէ Մարիամ Մագդաղենացին: Այս վեր-
ջինը՝ խելայեղ՝ կը փորձէ դարձափ հասնիլ: Վե-
րոս եւ իր երկու բարեկամները իր կողմը կը վա-
զեն, արեւուող ալիքներուն դէմ զինքը պաշտպանել
փորձելու համար: Քարեր կը թռչին, Վերոս ամենեւ
առաջ անցնելով կը շողացնէ իր մերկ սուրը: Այն
վայրկեանին որ պայքար պիտի սկսի, եւ արդէն նիւ-
ղեր կոտորուած, արձան մը տապալած է, եւլն. եւլն.
յանկարձ մերձակայ ձիթենիներու տակէն կ'որոտայ,
եւ առաջուրնէ աւելի մօտէն, մեծ գոչիւնը գերբնա-
կան ձայնին: Բոլորը կանգ կ'առնեն ապահար. կը
լսուի միակ բռնի մը շրջան քնելը. «Հռութիւն...
լռութիւն... մտիկ ըրէ՛ք... կը խօսի, պիտի խօսի...
վարդապետը նշան ըրաւ... մտիկ ըրէ՛ք, մտիկ
ըրէ՛ք...»: Այն ասէն յանկարծական կերպով տա-
ծուած խոր լռութեան մէջ կը բարձրանայ խա-
տուածային ձայնը, հանդարտ, վեհաշուք, խորունկ,
անդիմադրելի:)

ՉԱՅՆԸ

«Ձեր մէջէն ով որ տնմեղ է, առաջին
փարը թող ան նետէ՛»:

(Կը լսուի փառերու վար իյնալը, ամբոխը կը ծփայ
շփոթած, եւ հետզհետէ կ'անհետանայ լոին՝ ցան-
կապատին մէջեղէն: Վերոս կը յառաջանայ օգ-
նելու Մարիամ Մագդաղենացիին, որ կանգ առած
է եւ կը մնայ ուղիղ եւ անշարժ, ծառուղիին
մէջեղ: Չոր եւ բիւրս շարժումով մը կը մերժէ
քնծայուած օգնութիւնը, եւ աչքերը առջին յառած,

առանձին, առանց հասկերնալու զինքն դիտող միւսներուն մեղքեղէն, յամբարէն վեր կ'ելլէ դաւաճապիւն սանդուղներէն։)

ՎԱՐԱՅՈՅՐԸ Կ'ԻՋՆԵ

Բ. ԱՐԱՐՈՒԱԾ

Մեծ սրահ մը՝ Մարիամ Մագդաղենացիի վեպային ներքին անդաստակին մէջ, ի Բեթանիա խորը՝ մէջէ մէջ՝ ներքին անդաստակը եւ երկար գաւիթ մը՝ մարմարեայ սիւներով։

ՅԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱՅԻ, ԼՈՒԿԱՅԻ ՎԵՐՈՍ

Կը մեցնէ Լուկիոս Վերոս, Մարիամ Մագդաղենացի գայն կը դիմաւորէ արագափալ, եւ քեւերուն մեջ կը նետուի։

Մարիամ Մագդաղենացի. — Վերջապէ՛ս եկար, իմ Վերոսս... Երեք օրէ ի վեր քեզի կը սպասեմ, երեք օր է որ քեզ կը կանչեմ, և ինքզինքիս կը հարցնեմ թէ այն գեղեցկութիւնը զոր ինձ կ'ընծայեն, և որու յաղթանակը սրտի մարմաք և զգուանք միայն կը պատճառէ ինծի, ստուգիւ անկարող է յաղթանակ տանելու, երբ խնդիրը կը կայանայ հոսկ ուրեմն այն երջանկութեան վրայ զոր ամէն կին իրաւունք ունի յուսալու կեանքի մէջ...

Վերոս. — Չգիտեմ թէ պիտի կրնա՞մ քեզի ընծայել այն երջանկութիւնը որուն իրաւունք ունիս, Մագդաղինէ՛, բայց լաւ գիտցիր որ քու գեղեցկութիւնդ երբէք աւելի կատարեալ յաղթանակ մը չէ ունեցած։

Մարիամ Մագդաղենացի. — Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի հիմա ինծի համար իր յաղթանակը... Ե՛ս եմ

պարտուողը, բոլորովին պարտուողը, առանց համարձակելու ինքզինքիս խոստովանիլ, առանց կարենալու զայն ծածկել դժպիհի կերպով ձեռք բերուած անտարբերութենէս և իմ սնապարծութենէս որ իմ ամօթիս քստմնելի պակը միայն կրցած է ըլլալ... Բայց ինչո՞ւ այնքան սպասցուցիր զիս։ Կարծեցի թէ ամէն ոք կը լքէր զիս, թէ ամէն ինչ կորսուած էր այն սոսկալի խօսքերուն պատճառով զոր ըրի Սիլանոսի տունը, և որոնք ճշմարիտ չէին, և սուտ մըն էին, իմ միւս սուտերէս աւելի՛ խորունկ, որովհետեւ յիմար մըն էի, և չգիտէի, չէի ուզեր անկարելի երջանկութիւն մը։

Վերոս. — Լաւ գիտես, Մագդաղինէ՛, թէ երբէք չեմ հաւատացած որ դուն նման ըլլաս քու նկարագրածիդ... Բայց հիմակ ալ չեմ համարձակիր հաւատալ այն երջանկութեան որ ընդ առաջ կուգայ ինծի... Շլացած եմ, կը կասկածիմ, կը խարխալիմ... ա՛լ չեմ ճանչնար այն ձայնը որ այնքան անդամներ մերժած է զիս խստօրէն։

Մարիամ Մագդաղենացի. (Վերոսի քեւերուն մեջ). — Միեւնոյն ձայնը չէ, միեւնոյն հոգին չէ...

Վերոս. — Եւ սակայն դո՛ւն կը գտնուիս թեւերուս մէջ, դո՛ւն, ամբողջովին դո՛ւն ես, որուն այնքան պաղատած եմ... Տակաւին ինքզինքիս կը հարցնեմ թէ արդեօք իրա՞ւ է, արդեօք կարելի՞ է ասիկա, թէ արդեօք չե՞ս խաղար շատ միամիտ երջանկութեան մը հետ զոր պիտի ընծայես ամէն անոնց զորս կը խորտակէ ինքզինքը փորձի ենթարկող դեղեցկութիւն մը... Բայց ոչ, երբ կը հարցափորձեմ, կը հետեւիմ քու նայուածքիդ, որ կ'իջնէ մինչեւ իմ նայուածքիս խորը, կը տեսնեմ թէ իրա՞ւ է, և միշտ իրաւ եղած է...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Այո՛, իրաւ է, և միշտ այդպէս եղած է... Ձգիտէի և ի զուր կը փնտռէի, և բոլորովին կ'անդիտանայի մինչեւ այս վերջին անձկութեան օրերը... Ձէի ուզեր տեսնել թէ դուն ինծի կուգայիր և ամէն ինչ քեզի կը սպասէր...: Եւ սակայն պէտք է որ դիտնայի...: Արդէն Անտիոքի մէջ, կը յիշե՞ս, Վերո՛ս, թէ ի՞նչպէս կը փախչէի քեզմէ...: Այնքան ուրիշներ կ'ընդունէի, և քեզ միայն, ամէնէն գեղեցիկը, ամէնէն մաքուրը, կ'ուզէի անդիտանալ, ջնջել, ոչնչացնել... Երբ դուն կ'երեւայիր, կասկածոտ, խրտչող, չար անասունի մը պէս իմ որջիս խորը կը քաշուէի. դեռ առջի օր Սիլանոսի տան մէջ, զգացի թէ սրտիս խորը գտնուած ամբողջ չարիքը, դառնութիւնը կամ յաւատարմութիւնը կուգայ կը հասնի շրթունքիս: Բայց, հիմա, կը տեսնես թէ ա՛լ նոյնը չեմ, ա՛լ ինքզինքս չեմ ճանչնար, որովհետեւ ինքզինքս կը գտնեմ: Ամէն ինչ որ կը դիմադրէր, խզուած է հոգիիս մէջ...: Ա՛լ ինքզինքս չեմ հասկնար, ու չէի գիտեր թէ երջանկութիւնը այնքան տարօրինակ բան մըն է...: Ես որ բնաւ չէի լար իմ ամէնէն սաստիկ անձկութիւններուս և տագնապներուս մէջ, կը հեծեծեմ այսօր որ երջանիկ պիտի ըլլամ: Զուարթ և թեթեւասիրտ եմ, և սակայն աւելի ջլատուած, քան եթէ երկնքին մէջ թեւածող բոլոր դժբախտութիւնները վրաս տեղային... (Աւելի խանդաղին սեղմելով գայն): Օգնէ՛ ինծի, իմ Վերո՛սս, սիրէ՛ զիս, պաշտպանէ՛ զիս, դուն ոեւէ սպառնալիքի տակ չես, բա՛ն մը չունիս վախճալու:

Վերոս.— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ իմ բացակայութեանս, ոեւէ մէկը համարձակած է...

Մարիամ մագդաղենացի.— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ մէկը,

այդպիսի բան չկայ. ե՛ս ալ չգիտեմ ինծի սպառնացող վտանգը... Բայց քու թեւերէդ ուրիշ ապաստան չունիմ, և ինքզինքս կորսուած կը դգամ, եթէ քեզ ալ կորսնցնեմ. ա՛ռ, տա՛ր զիս ինձմէ հեռու, այն սրտին վրայ որուն կ'ունկնդրեմ, հեռո՛ւ այստեղէն և իմ մտահոգութիւններէս... դո՛ւն միայն զիս կրնաս ազատել, և ուրիշ կեանք չունիմ եթէ ոչ այն՝ զոր դուն ինծի կուտաս...: Բայց ինչո՞ւ այսքան երկարատեւ թողուցիր զիս արցունքներուս մէջ. ինչո՞ւ երրորդ օրէն ետքը միայն եկար, այսպէս լքելով զիս, առանց գթութեան բառ մ'ըսելու, առանց յոյսի նշան մը առու:

Վերոս.— Կը սխալիս, Մագդաղինէ, կամ քու գերիներդ ճշմարտութիւնը չեն ըսած քեզի...: Սիլանոսի տան մէջ մեր հանդիպումին յաջորդ օրն իսկ Բեթանիա եկայ, իմացնելու համար քեզի թէ դատաւորին մէկ հրամանագրով անմիջապէս կը ղրկուէի՝ զինուորական ջոկատի մը գլուխը անցած՝ զսպելու տարօրինակ ըմբոստութիւն մը որ ծագած էր Երիւքովի շուրջը: Դրանդ առջեւ պահապան սպասող գերիները չթոյլատրեցին ինձ քեզի մօտենալու, և այնպիսի ձեւով մը պատասխանեցին որ չհամարձակեցայ պնդել...: Հասկցայ թէ բացորոշ և անողոք հրամաններու կը հնազանդէին, պատշաճ չէր զիրենք տարհամոզելու աշխատիլ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ժիշտ է... ա՛լ ըրածս չգիտեմ... չմորած և ջլատուած էի... անկարող տեսնելու, լսելու և կամենալու, տակաւին արթնցած չէի... Ինձ այնպէս կը թուէր թէ կը գալարուէի միշտ սոսկալի ամբոխին մէջտեղ, Սիմոնի պարտէզին մէջ, ուր ի զուր կանչեցի զայն որ զիս ազատած էր... Ա՛յն

ալ զիս լքած էր... ի զուր փնտռել տուր զինքը. ոչ ոք կրնար ըսել թէ ո՛ր ծածկուած էր, չտեսա՞ր զայն, չգիտե՞ս թէ ո՛ր կը գտնուի...

Վերոս. — Ո՞վ:

Մաքիամ Մազդաղեմացի. — Նազովրեցին...

Վերոս. — Ձխօսինք այս թշուառին վրայ. իր օրերը համրուած են:

Մաքիամ Մազդաղեմացի. — Իր օրերը համրուած են...:

Վերոս. — Անկարեւոր բան. մեզի վերաբերութիւն չունի, և շատ չանցած պիտի անգիտանանք ինչ որ կապ չունի մեր սիրոյն հետ. որովհետեւ հրաշալի է դիտել թէ իրար սիրողներու մտածումները որքա՛ն հոգան կը միանան մէկգմէկու, հակառակ հեռաւորութեանց և իրենց միջև սպրդող չարակամ զրոյցներու: Ջարմանալի չէ՞ որ քեզմէ զատուելէս ետքը Սիւլանոսի տան մէջ, ուր այնպիսի խօսքեր լսեցի որ ամէն յոյս պէտք է վերցնէին ինձմէ, առաջին անգամ ըլլալով իմ մէջս զգացի փթթումը մեր թարմ երջանակութեան, իր բոլոր ուժգնութեան և ստուգութեան մէջ: Մինչ զուն զիս կը կանչէիր, ես ալ քե՛զ կը կանչէի իմ սրտիս բոլոր ձայներովը՝ խորունկ և յուզումնալից: Գեղմէ հեռու մնացած էի զինուորի մը այնքան ալ արժանի չեղող պարտականութեամբ մը, որովհետեւ Նրիքովի այդ արչաւանքը, վերջինը զոր պիտի կատարեմ ապահովաբար, գրեթէ զգուելի, լաւ ևս ծաղրելի բան մը եղաւ...: Կատաղօրէն կը համրէի այն վայրկեանները, որոնք կը կորզուէին մեր նոր կեանքէն որ կը սկսէր արդէն հոգիի մը մէջ ուր այլեւս հետքը չէր գտնուեր ու է երկիւղի...

Մաքիամ Մազդաղեմացի. — Այդ կեանքը իրապէս պիտի սկսի այն ատեն միայն, երբ հեռու գտնուինք այս երկրէն ուր կը խղզուիմ, ուր ամէն ինչ կը մըթագնի և կը սպառնայ երջանկութեանս, ուր ա՛լ չեմ կրնար ապրիլ... Վերո՛ս, կը պաղատիմ, եթէ կը սիրես զիս այնպէս ինչպէս ես կը սիրեմ քեզ, աճապարենք, թողունք ամէն բան, կորսնցնելիք ժամանակ չունինք...

Վերոս. — Իրաւո՛ւնք ունիս, երկար ատենէ ի վեր սպասուած ուրախութիւն մը՝ երբէք չի կրնար ծնիլ այս չարաշուք ժայռերուն մէջ, ուր մահուան և յիմարութեան բոյր մը կը ծածանի...: Բայց հո՛ս ալ մեր մտածումները լաւ կը հասկնային իրար, մեր խօսքերէն շատ առաջ... Ես ալ, քեզ նման, որոշած եմ հեռանալ այս արհամարհելի քաղաքէն, ուր ստուգիւ կը զեղծանին իմ ցոյց տուած հնազանդութեամբս... Ես դատաւորին հրամանին տակ կը գըտնուիմ, բայց բնա՛ւ երբէք թունալից ծառայութեանը մէջ Հրեայ քահանաներու և աղմկալից և նենգամիտ ժողովրդեան, որուն յաղթեցին իմ լեզէոնականներս: Ա՛լ ձանձրացայ այս երկրեմի կեանքէն: Այս իրիկուն իսկ պատճառ մը պիտի գտնեմ, խուսափելու համար հրամանէ մը զոր այսօր իսկ պէտք է գործադրէի, և որուն ծագումը շատ լաւ գիտեմ... Եթէ ցուցնելիք պատճառս անբաւական թուի, թո՛ղ Կայիափա և Աննա երթան կայսեր ըսեն: Ոչինչ նշանակութիւն ունի մեր սիրոյն հանդէպ, և այն անփառունակ զինուորական գործողութիւնը զոր կ'ուզեն ինծի պարտադրել, գարշանք կ'աղղէ ինծի, մահաւանդ որ գրեթէ քու աչքիդ առաջ պիտի կատարուի:

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՆԵՄԱՅԻ

Մարիամ Մագդաղենացի.— Իմ աչքիս առաջ ինչի՞ վրայ է խնդիրը:

Վերսու.— Գեղ չի շահագորգոներ. ա՛լ մեր բարեւ բաստիկ փախուստին վրայ միայն խորհինք:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Գիտեմ թէ վտանգ մը կը սպառնայ Անոր....

Վերսու.— Որո՞ւ վրայ կը խօսիս:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Անոր ըրածէն ետքը, անկարելի է որ դուն գոլծիք ըլլաս իր վատթար թշնամիներուն... Անո՛ր կը պարտիս իմ կեանքս և թերեւս մեր երջանկութիւնը... Ի՞նչ կ'ուզեն Իրմէ... Ի՞նչ հրաման ստացած ես...

Վերսու.— Պաշտօն ստացած եմ, այս իրիկունէն առաջ ձերբակալելու զինքը, ինչպէս նաեւ իր խումբին գլխաւոր պետերը: Հիւանդներու և թափառականներու դէմ ոստիկանական անարդ գործողութիւն մը, զոր ցարդ չէին պահանջած լեգէոնականներէ... Ատիկա տեղի չպիտի ունենայ. ա՛լ չխօսինք ատոր վրայ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Բայց ինչո՞ւ կը ձերբակալեն, ի՞նչ ըրած է, ի՞նչ ամբաստանութիւն կ'ընեն իր վրայ: Անմե՛ղ է ան, գիտե՛մ, և արդէն բաւական է զինքը տեսնել, հասկնալու համար...: Ան երջանկութիւն մը կը բերէ անծանօթ, և բոլոր իրեն մօտեցողները երջանիկ են, քունէն նոր արթնցող տղու մը պէս... Ես իսկ, որ հազիւ ակնթարթի մը տեսողութեամբ տեսայ զԱյն, ձիթենիներու մէջտեղ, զգացի որ ուրախութիւնը կը զեղուր սրտիս մէջ, տեսակ մը լոյսի պէս որ կը համակէր մտածումներս: Բոպէ մը միայն իր աչքերը յառեց իմ վրայ, և ասիկա բաւական պիտի ըլլայ իմ ամբողջ մնացեալ կեանքիս համար: Գիտէի թէ կը ճանչնար զիս, առանց բնաւ

տեսած ըլլալու, և կ'ուզէր զիս նորէն տեսնել... զիս ընտրած ըլլալ կը թուէր լրջօրէն, ուժգնօրէն, տեւականօրէն...

Վերսու.— Ի՞նչ ըսել է ատիկա... Անո՞ր վրայ կը խօսիս: Ի՞նչ անցաւ դարձաւ... Նորէ՛ն տեսար զինքը: Արդէն ըսած էին ինծի թէ նենգամիտ մէկն է ան. ամէն բան ընելու պատրաստ. բայց չէի յուսար որ համարձակութիւնը պիտի ունենար...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ուեէ համարձակութիւն չէ ունեցած... Ձտեսայ զինքը, և չպիտի տեսնեմ, քանի որ մենք ամէն բան պիտի թողունք, միմիայն երկուք ըլլալու համար:

Վերսու, (Աւելի ամուր սեղմելով զայն).— Ա՛լ մէկ հոգի ըլլալու համար, Մագդաղինէ՛, աւելի՛ երջանիկ երկրի մը մէջ, ուր ամէն ինչ կը քաջալերէ երջանկութիւնը, կը ժպտի անոնց որ իրար կը սիրեն, և կ'օրհնէ զեղեցիկութիւնը:

Մարիամ Մագդաղենացի, (Ջղաձգօրէն հեծկլալով Վերսուի կուրծքին վրայ).— Կը սիրե՛մ քեզ... Գիտեմ թէ... Կ'ուզեմ փախչիլ, կ'ուզեմ փախչիլ այն բանէն զոր կ'անգիտանամ տակաւին:

Վերսու.— Եկո՛ւր, շատ լաւ կը հասկնամ այս արցունքները որ միեւնոյն ատեն կը բղխին մեր կրկին սիրտերէն՝ մեր միակ երջանկութեան մէջ. բայց, ավասիկ, անդաստակին սիւններուն մէջտեղէն կը յառաջանան ամէնէն զեղեցիկ զարդերը զեղեցիկ Հռոմին, որուն սքանչացում պիտի պատճառենք մեր սիրովը... Ձեմ սխալիր, բարի Սիլանոսն է՝ ընկերակցութեամբ հաւատարիմ Ապպիոսին, որ մարմարէ սանդղաստիճաններէն կ'իջնեն, առաջնորդուելով անմահ աստուածներէն, իրենց եղբայրական ներկայութեամբ նուիրադործելու համար առաջին ժպիտները իրենց աչքին առջեւ ծնող երջանկութեան մը:

ՏՆՍԱՐԱՆ ՆՐԱՐՈՐԴ

ՆՈՅՆԲ, ՍԻԼԱՆՈՍ, ԱՊՊԻՈՍ

Սիլանոս.— Ըստած և գրուած էր թէ այս շատ գեղեցիկ օրուան մէջ ես ականատես պիտի ըլլամ երկու հրաշալիքներու, որոնց փոքրագոյնը չէ այնքան արագօրէն միանալը երկու սիրահարներու, որոնք սիրոյ վաղնջական սովորութեան համաձայն՝ պէտք է փախչէին իրարմէ այնքան յամառաբար, որքան աւելի կը տոչորէին իրարու միանալու ըղձանքով:

Ապպիոս.— Մեղրոտորի, Հերնաքոսի և Զենոնի անունով կ'երգնում. խնդիրը նախատեսուած երջանկութեանը վրայ է երկու սիրահարներու, որոնք վերջ կուտան իրենց վէճերուն: Բայց, ըսէ՛ իրենց, անմիջապէս, լիաշուրթն և ամբողջ հոգիովդ պօռա՛ իրենց՝ ինչ որ պատահեցաւ. մա՛նք գոյութիւն չունի այլեւս. գերեզմանները պիտի բացուին, ուրուականները պիտի տարածուին, աստուածները զղրդած են, կեանքի բոլոր օրէնքները յեղաշրջուած... Մենք սքանչացումով ականատես եղանք միակ, անջնջելի երեւոյթի մը, որ երբէք տեսնուած չէր յորմէ հետէ արեւուն լոյսը ծագած է երկրի վրայ, և չպիտի ալ տեսնուի մինչեւ աստուածներուն մահը:

Վերոս.— Ի՞նչ պատահեցաւ. Ապպիոս սովորականէն շատ աւելի բուռն սքանչացումի մը մատնուած կը թուի. և դուք ալ, սիրելի՛ ուսուցիչս, հակառակ ձեր հաւասարակշիռ հոգիին...

Ապպիոս.— Սա պատահեցաւ որ Ան յարութիւն առնել տուաւ մեռելի մը...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ո՞վ...

Սիլանոս.— Նազովրեցին, որուն վերադարձը ծանուցանել կուգամ, ինչպէս խոստացած էի:

Մարիամ Մագդաղենացի,— Վերադարձա՛ւ, երբէ՞ն ի վեր. ո՞ւր է, տեսա՞ք զինքը նորէն:

Սիլանոս.— Զեր հարցումներուն կարգով պատասխանելու համար, տիկի՛ն, ձեզի պիտի ըսեմ որ այս առտու եկաւ, թէ աչքովս տեսայ զինքը, և թէ այս վայրկեանին իմ գրացիս Սիմոն Բորոտի տունը կը գտնուի: Եւ սակայն կը զարմանամ որ այն ճշմարիտ, խելացնոր խանդավառութիւնը, որ երկու երեք ժամէ ի վեր կը յուզէ քաղաքը, տարածուած չըլլայ մինչեւ այստեղ: Ճիշդ է որ ձեր բնակարանը գերեզմանին դռնուած տեղէն բաժնուած է բարձր բլուրով մը և ձիւթենիներով:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Բան մը չլսեցի, չիմացայ... Հակառակ իմ տուած հրամաններուս, ոչ մէկը իմացուց ինձ... Բայց, վերջապէս, ի՞նչ է պատահածը... Ապպիոս գունատեր է... — Ի՞նչ ըսաւ, ի՞նչ ըրաւ ան...

Ապպիոս.— Այնպիսի բան մը ըրաւ, որ մինչեւ հիմա ոչ մէկ մարդ, ոչ մէկ աստուած կրցած էր ընել. բան մը, որուն չպիտի հաւատայի, եթէ տասը հազար վկաներ հաստատէին անմահներու անունով, և որուն կը հաւատամ այնքան, որքան իմ իսկ գոյութեանս, որովհետեւ աչքովս տեսայ, ինչպէս ձեզ կը տեսնեմ հոս, և գրեթէ չօշափեցի զայն իմ ձեռքերովս, ինչպէս կը չօշափեմ այս անօթը: «Կանգնէ՛, դուրս ելի՛ր և քալէ՛՛» ըսաւ Ան, և մեռելը ոտքի կանգնեցաւ, դուրս ելաւ, և սկսաւ քալել մեր մէջը:

Վերոս.— Կ'երեւայ թէ այնպիսի մեռել մըն էր ան, որուն առողջութիւնը տեղն էր:

Սիլանոս.— Ո՛չ, համոզուած եմ որ իրապէս մեռած էր:

Ապպիոս.— Ճշմարիտ մեռել մըն էր, սոսկալի՛

մեռել մը... Ապա թէ ոչ իմ զգայարանքներս ա'լ չեն կրնար հաստատել թէ արեւը կը ճառագայթէ երկինքի կապոյտին վրայ, և թէ մարդկային մարմինը կը կազմալուծուի... Չորս օրէ ի վեր գերեզմանն էր...

Մաքիամ Մագդաղենացի.— Բայց ո՞վ, ի՞նչպէս, ո՞ւր... Իսկ Նազովրեցի՞ն... կ'ուզեմ գիտնալ: Դուք խօսեցէք իր տեղը, Սիւանոս, ան ինքզինքը կորսընցուցած է...

Սիւանոս.— Ահաւասիկ՝ երկու բառով՝ ինչ որ անցաւ դարձաւ: Պէտք է սակայն ըսեմ թէ ես բոլորովին մասնակից չեմ Ապպիոսի սքանչացումին: Մեռելի մը կենդանանալը տեսնելը աւելի մեծ զարմացում պէտք չէ պատճառէ, քան տեսնել տղու մը կեանք առնելը կամ ծերունիի մը անկէ դուրս ելլելը: (Մաքիամ Մագդաղենացի անհամբերութեամբ շարժում մը կ'ընէ): Բայց կը հասկնամ ձեր անհամբերութիւնը. անցեալ օր ձեզի խօսեցայ իմ դրացիս Սիմոնի մասին. իմ ստացուածքիս կից պզտիկ տան մը մէջ կը բնակի՝ կնոջը, քենիին և Ղազարոս անուն աներձագին հետ: Այս Ղազարոսը, զոր երկու երեք անգամ միայն տեսած եմ (որովհետեւ յաճախ կը բացակայէր), քանի մը շաբաթէ ի վեր հիւանդ էր, և չորս օր առաջ մեռաւ:

Ապպիոս.— Չո՛րս օր, կ'իմանա՞ք... ասիկա ոչ ոք պիտի համարձակի ուրանալ...

Սիւանոս.— Եւ արդէն ո՛չ ոք միտքէ կ'անցընէ ատիկա, Ապպիոս: Ընտանիքի անդամները շատ սիրով էին, և խեղճերուն վիշտը խիստ մեծ եղաւ: Իմ դարատափէս կը լսէի կնոջը ողբ ու կոծը: Հրեաներու սովորութեան համաձայն, Ղազարոսը կտաւով պատեցին իր մահուան յաջորդ գիշերն իսկ: Զայն դրին նոր գերեզմանի մը մէջ, որ փորուած էր այս բլուրին

միւս կողին վրայ գտնուած ժայռերու մէջ, և գերեզմանը գոցեցին խոշոր քարով մը: Այս առտու յանկարծ լուր տարածուեցաւ թէ Նազովրեցին վերադարձած է, և պիտի կենդանացնէ մեռելը, որ իր բարեկամն էր: Ապպիոս, որ տունս կը գտնուէր, կը թելադրէ ինձ՝ վար իջնել, և մենք տլ հետեւեցանք ամբոխին, գերեզմաններու հովտին մէջ:

Մաքիամ Մագդաղենացի.— Գիտէի թէ պիտի վերադառնար այսօր, բայց ինչո՞ւ անմիջապէս լուր չտուիք ինձի, ինչպէս խոստացած էիք...

Սիւանոս.— Ինձի այնպէս կը թուի թէ այն տեսարանը որ պիտի պարզուէր, չպիտի ըլլար այնպիսի բան մը, որուն վրայ հաճելի ըլլայ սեւեռել նայուածքները իր գեղեցկութեան շքեղանքին մէջ գտնուող կնոջ մը: Ասկէ դատ կրնար վախճուիլ որ ձեր երեւումը այդ գերազրգիւ ամբոխին մէջ, մի՛ գուցէ կրկնէ անցեալ օրուան բուռն արարքը: Որովհետեւ անագին ամբոխ մը, լուռ բայց սարսուռն՝ պիծակներու բոյնի մը պէս, կը հետեւէր Նազովրեցիին, որուն առջեւէն կ'երթային Ղազարոսի երկու քոյրերը: Ապպիոս և ես, մացառներուն ետին ծածկուած ժայռի վրայ բարձրացանք, ուրկէ կրնայինք տեսնել և լսել ամէն ինչ, առանց արթնցնելու Հրեաներուն կասկածն և անվստահութիւնը: Ղազարոսի գերեզմանը ցուցուցին Յիսուսի, որ կանգ առաւ և գլուխը խոնարհեցուց:

Ապպիոս.— Լացա՛ւ: Ամբոխին մէջ կը փսփսային. «Տեսէ՛ք, ի՞նչպէս կը սիրէր զայն»: Բայց ո՛չ ոք կը համարձակէր մօտենալ. հեռուէն շրջանակ մը կազմած էին անոր բոլորտիքը, ինչպէս երկիւղալի մէկու մը շուրջը...

Սիւանոս.— «Վե՛ր առէք քարը», ըսաւ Նազովրեցին, և երկու մարդիկ յառաջացան դէպի գերեզմանը:

առաջնորդուած, գերեզմանէն դուրս ելաւ: Սարսափահար ամբոխը ետ ետ կը քաշուէր, առանց կարենալու ակնարկը անդին դարձնել: «Քակեցէք և թողէք որ երթայ», ըսաւ Նազովրեցին: Եւ մեռելին երկու քոյրերը, մարդկային ցանկապատէն զատուելով, դէպ իրենց եղբայրը վազեցին:

Մարիամ Մագդաղեմացի.— Ա՛ն...

Ապպիոս.— Կը դեղեւէր, կը դանդաղէր ամէն քայլափոխի:

Մարիամ Մագդաղեմացի.— Բայց Նազովրեցի՛ն:

Ապպիոս.— Առանց բառ մը ըսելու հեռացաւ, և Սիմոնի տունը քաշուեցաւ:

Վերոս.— Մեռե՞լը, ի՞նչպէս էր...

Ապպիոս.— Երկու քոյրերը՝ ապշահար և մտաւժուր՝ մեքենաբար, կուրօրէն, կարծես խարխափելով կը քակէին պատանքը և պատատները, յետոյ բռնելով մեռելը և քայելու համար անոր օղնելով նոյն տունը տարին: Ամբոխը նայուածքով միայն կը հաւմարձակէր անոր հետեւի: Ո՛չ մէկը բառ մը չէր հաներ բերնէն. քոյրերն ալ չէին խօսիր մեռելին հետ:

Մարիամ Մագդաղեմացի.— Նազովրեցի՛ն, զայն տեսնող եղա՞ւ նորէն:

Սիլանոս.— Սիմոնի տունէն դուրս չելաւ. ամբոխը՝ ալեծովի՝ կը սպասէ մրգաստանին մէջ և ճամբաներուն վրայ, որովհետեւ ապշութեան առաջին և երկար վայրկեաններէն ետքը, անակնկալ հակազդեցութիւն մը տեղի ունեցաւ:

Ապպիոս.— Ասիկա այնքան արտասովոր եղաւ, որքան նոյն ինքն հրաշքը: Ամբոխին մէջ չըջան ըրաւ ուրախութիւն մը՝ նախ չփոթ և գրեթէ համբ, կազմուած տեսակ մը մրմունջէ, որ վարանոտ է և կը խարխափի: Յետոյ, անակարագրելի խանդավառութիւն

յառաջ եկաւ բազմութեան մէջ, կարծես ճշմարտութիւնը յանկարծ պայթած ըլլար երկնքին տակ: Այն ատեն անձանաչելի աղաղակներ էին որ կ'արձակուէին: Կիները, տղաքները, և մանաւանդ ծերերը, մոլեգին կը դռնէին: Կարծես ոտնակոխ կ'ընէին մահը, որուն յաղթած էր աստուած մը, և զոր գետին պառկեցուցած էր, առաջին անգամը ըլլալով մարդուն գոյութիւն ունենալէն ի վեր: Այս վայրկեանին իսկ, գերեզմաններու շուրջը դտնուող ամբողջ երկրին մէջ կը տիրէ խանդավառութիւն մը՝ անըմբռնելի, վտանգաւոր: Հերակլէս վկայ, եթէ անվտանգ աղատուեցանք մենք, իմ ամէնէն վատթար թշնամիիս խորհուրդ չպիտի տայի հոռմէական պատմութեանով և զինեալ հասնողներով անոնց երեւալու փորձ մ'ընել:

Վերոս.— Ա՛յս է ամէնը:

Ապպիոս.— Աւելի ի՞նչ կ'ուզես:

Վերոս.— Կ'ուզէի գիտնալ թէ ի՞նչ կ'ապացուցանէ ասիկա:

Ապպիոս.— Ա՛յն կ'ապացուցանէ թէ՛ այս մարդը որ մահուան յաղթեց, մինչ մահն էր որ ցարդ յաղթած էր աշխարհի, մեզմէ և աստուածներէն ալ աւելի մեծ է: Հարկ է ուրեմն, որ լսենք ինչ որ ունի մեզի ըսելիք, և մեր կեանքը անոր պատշաճեցնենք:

Սիլանոս.— Ես իմ կեանքս անոր կը պատշաճեցնեմ, Ապպիո՛ս, եթէ իր սորվեցուցածը լաւագոյն է քան ինչ որ ես սորված եմ: Գերեզմանին խորէն մեռել մը արթնցնելով, մեզի կը ցուցնէ թէ մեր տէրերէն աւելի՛ մեծ ոյժ մը ունի, բայց ոչ՝ անոոցմէ աւելի իմաստութիւն. խաղաղ հողիով սպասենք: Նոյն իսկ տղու մը համար դժուար չէ նշմարել խօսքերու մէջ ինչ որ կ'աւելցնէ կամ կը նուազեցնէ առաքինութեան սէրը: Եթէ կարենայ զիս համոզել թէ մինչեւ

այսօր գէշ ապրած եմ, ինքզինքս պիտի սրբագրեմ, որովհետեւ ճշմարտութիւնը միայն կը փնտռեմ. բայց եթէ մահուան ձորին մէջ գտնուող բոլոր մեռելները ելլեն իրենց գերեզմաններէն անոր անուսով հաստատելու համար ճշմարտութիւն մը որ իմ գիտցածէս նուազ բարձր ըլլար, չպիտի հաւատայի անոնց: Մեռելները քնանան թէ արթննան, իմ մտածումիս առարկայ պիտի կրնան ըլլալ այն ատեն միայն, երբ ինծի սորվեցնեն լաւագոյն գործածութիւն մը ընել իմ կեանքիս:

Մարիամ Մագդաղենացի, (Սարսուալով). Մտի՛կ ըրէք...

Վերոս.— Ի՞նչ է ան...

Ապպիոս.— Քարերու գլորումը կը լսեմ:

Վերոս.— Կարծես ամբօխի մը խուլ աղմուկն է:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Կուգա՛յ...

Ապպիոս, (Անդասակից դէպի առաջին սիւները երթալով).— Այս տեղէն կ'երեւայ առաջին բակին շրջապատը: Կը տեսնեմ զանոնք:

Մարիամ Մագդաղենացի, (Տօգոյն, դեղեկոս, քանի մը քայլ կ'առնէ դէպի անդասակից խորը, եւ հեռուն կը դիտէ). Այդ...

Ապպիոս.— Շրջապատուած են փոշիի ամպով մը: Երկու երեք հազար հոգի կան, մուտքին առջեւ խռնուած... Կարծեմ թէ գերեզմանին շուրջը գտնուողներն են...

Վերոս.— Չպիտի համարձակէին...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Վերո՛ս...

Վերոս.— Մի՛ վախնար, Մագդաղինէ՛, այս անգամ միայն ե՛ս պիտի պաշտպանեմ քեզ...

Ապպիոս.— Հեռուէն կը հետեւին ձերմակներ հազած մարդու մը որ բակը կը մտնէ...

Վերոս.— Ի՞նչ կ'ընէ ուրեմն առաջին շրջապատի դռնապանը... Ձի՞ բռներ զայն...

Ապպիոս.— Այո՛... ահա՛ կը մօտենայ... ի՞նչ կ'ընէ... կը թուի թէ կը վախնայ... յանկարծ կանգ կ'առնէ, և առանց բան մը ըսելու կը թողու որ անցնի...

Վերոս.— Միւսներն ալ անոր կը հետեւին... երկրորդ բակը կը մտնեն: Իրաւ որ հաւատալու բան չէ այս Հրեաներու աներեսութիւնը, բայց Սատուռնական տօներուն Հռոմի մէջ թոյլ չպիտի տրուէր որ ամբօխը զայ այսպէս խուժէ... ի՞նչ կ'ընեն գերիները...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ա՛ն է...

Սիլանոս.— Ո՛վ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Նազովրեցի՛ն...

Սիլանոս.— Չեմ կարծեր... Անոր քալուածքը չէ... կը կարծեմ մանաւանդ թէ...

Ապպիոս.— Սօսիներու ծառուղին եկաւ:

Սիլանոս.— Շիտակ մեզի կուգայ:

Վերոս.— Եւ նոյնիսկ, կարճ ճամբէն: Տօսախեշիի հովանուտին տակի սանդղաստիճաններէն վեր կ'ելլէ... կարծես իր տանը մէջ ըլլար... բարեբախտաբար գերիները ամէն կողմէ կը վազեն՝ անդաստակին մուտքը զոցելու համար իր առջեւ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Լռէ՛, կը պաղատիմ:

Վերոս.— Բայց ի՞նչ ունիս...

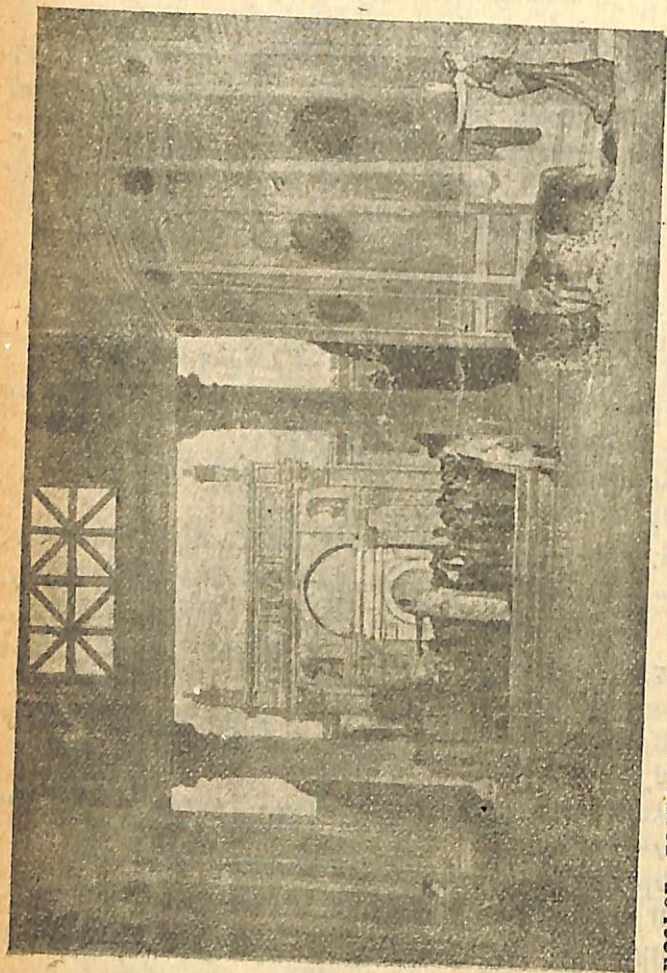
Ապպիոս.— Կը յառաջանայ. սոսկալի կերպով ատգոյն է...

Սիլանոս.— Կարծեմ թէ անիկա...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ո՛վ...

Սիլանոս.— Միւսն է... Այն զոր Նազովրեցի՛ն գերեզմանէն հանեց...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ղազարո՞ս...
 Սիլանոս.— Այո՛, կը ճանչնամ զայն...
 Վերոս.— Ի՞նչ կ'ուզէ մեզմէ: Այսպէս օր ցորեմ
 կով ուրուականները չեն պտտցներ... Զարհուրելի՛ է:

ԱՊՊԵՐՈՍ ՍԻԼԱՆՈՍ
 ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.— ՂԱԶԱՐՈՍ
 ՎԵՐՈՍ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱՅԻ
 «Եկո՛ւր, վարդապետը կը կանչէ քեզ»

Մարիամ Մագդաղենացի.— Բայց, լո՛ւէ՛... Լո՛ւէ՛
 կ'ըսեմ...
 Սիլանոս.— Ահաւասիկ...:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆՈՅՆԻ ԵՒ ՂԱԶԱՐՈՍ

Անդասակին խոր՝ գերիներ: Աւելի հեռուն՝ Հրեա
 ամբոխը, որ աւելի՛ կը գուռակուր՝ քան կը նրո-
 մարուի: Խոր լուրիւն, հեռուէն, խորէն կը տես-
 նուի Ղազարոսի յառաջանալը յամբոխէն: Շուրջը
 գտնուած ոչ մէկ բանի կը նայի: Վիլլային գերի-
 ները, վերջին սիւներուն մեջտեղէն վազելով կու-
 գան եւ պահ մը կը խմբուին, կարծես անոր
 անցքը խափանելու համար: Բայց երբ կը մօտենայ
 Յարուցեալը, որ անոնց ներկայութիւնն անգիտեալ
 կը թուի, կը քաշուին լոյս եւ յաջորդաբար: Ղա-
 զարոս անդասակին խորէն կը մտնէ եւ կանգ
 կ'առնէ երեք սանդղամաս բարձր սեմին առջեւ:
 Մարիամ Մագդաղենացի եւ կ'ընկերի մինչեւ յա-
 ռաջակողմի սիւներէն մէկը որուն կը բաղխի՝
 ընկնուած, անշարժ: Բայց Վերոս, լուրիւնը
 խզելով եւ ձեռքը սուրին երախակալին վրայ, կը
 մօտենայ Ղազարոսի:

Վերոս (բիւրս ձայնով մը).— Ո՛վ էք դուք. (Ղա-
 զարոս չի պատասխաներ) Զէ՛ք պատասխաներ... Ար-
 դարեւ աւելի զիւրիւն է լռութեամբ ծածկել ինչ որ
 մարդ չի համարձակիր խոստովանիլ: Բայց եթէ մեզի
 ըսելիք մը չունիք, հոս ալ ընելիք մը չունիք: Բա-
 րեբախտ էք որ իմ գուրջս կը յաղթէ զայրոյթիս:
 Դացէ՛ք:

(Նոր եւ խորունկ լուրիւն):

Ղազարոս, (Ձայնով մը՝ որ տակաւին մարդկային ըլլալ չի թուիր, Մարիամ Մագդաղենացիի ուղղելով). — Եկո՛ւր, Վարդապետը կը կանչէ քեզ:

Մարիամ Մագդաղենացի կը հեռանայ սիւնէն որուն կրթնած էր, եւ Ղազարոսի մօտենալու համար, ֆնեածի մը նման չորս հինգ փայլ կ'առնէ:

Վերոս (նամբան կտրելով). — Ո՛ւր կ'երթաս:

Մարիամ Մագդաղենացի (Դժուարաւ ինքնագիտակցութեան գալով, խղիւղիկ, վարանոց ձայնով մը, գործի գուր կ'աշխատի հաստատուն ցուցնել). — Ո՛ւր որ Ան կ'ուզէ...

Վերոս. — Ո՛չ, ցորչափ ես հոս եմ...

Մարիամ Մագդաղենացի, (Ձղաձգօրէն իյնալով Վերոսի թեւերուն մէջ). — Վերո՛ս:

Վերոս. (Ուժգին սեղմելով զայն). — Մի՛ վախնա՛ր, ոչ ոք պիտի կրնայ հասնիլ քեզի՝ այս թեւերուն մէջ որ կը փակուին քու վրայ: Այս երկրին յիմարութիւնը աւելի վարակիչ կը թուի քան իր ժանտախտը, և աւելի՛ տեւական քան իր բորոտութիւնը. բայց հոռմէական ողջմտութիւնը չի դանդաջեր գերեզմանէ մը ելած զգուելի շունչէ մը: Հիմա վերջ կուտանք: (Ղազարոսին). — Գեղի չպիտի դպիմ իմ սուրովս. ան կը խորշի դիակներէն, նոյնիսկ երբ անոնք կը քալեն և քու ըրած արհեստդ ի գործ կը դնեն: Գերիններուն գործն է քեզի ցուցնել այն ճամբան որ նորէն գերեզման կը տանի: Ո՛ւր են գերինները: Բայց մեկնելէ առաջ լաւ դիտէ ասիկա, և ըսէ քու տիրոջդ թէ այն կիներ որուն կը ցանկայ, (աստուածները վկայ, թէ ո՛չ ճաշակը և ոչ յանդգնութիւնը կը պակսի իրեն) ապաստան փնտռած է այս բազուկներուն մէջ, որոնք պիտի գիտնան զայն պաշտպանել իր բարբարոսի կախարդանքին և տղայական հմայքներուն դէմ: Մանաւանդ, հաղորդէ իրեն ինչ որ պիտի ըսեմ. պիտի հաս-

կնայ թերեւս. իր կեանքը, որ երկարատեւ չպիտի ըլլայ այս ըրածներէն ետքը, ամբողջովին կը գտնուի այս ձեռքին մէջ որ քեզ կը վռնտէ... Ըսելիքս ըսի: Գնա՛. Մագդաղինէ չպիտի հետեւի քեզի.

Մարիամ Մագդաղենացի, (Փորձելով ինքզինքն ազատել Վերոսի սեղմումէն, մինչ՝ այս նիգին մեջ՝ կը փակուին մագերը որ կը փայլին ուսերուն վրայ). — Ա՛յո, պիտի երթամ:

Վերոս (Բռնի զայն չթողով). — Ի՛նչ ըսել է այս... կ'ուզե՞ս ուրեմն... (Մարիամ Մագդաղենացի հաստատակամ նշանով մը կ'ընէ): Զեմ հասկնար... կամ լաւ եւս... շատ աղէկ կը հասկնամ... Դուք համաձայնած էիք, և դուն անո՛ր կը սպասէիր, այն անհամբերութեամբ որ շա՛տ քաղցր կը թուէր ինծի: Որովհետեւ, ո՞վ պիտի հաւատար որ Հրէաստանի ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն հարուստ, ամէնէն հպարտ կինը, առանց նախապէս համաձայնած ըլլալու, այսպէս, հրանազանդէր՝ առաջին բառին և առաջին՝ նշանին կոչու և զազրելի պատուիրակի մը, զոր իրեն կը զրկէ կեանքին մէջ մէկ անգամ միայն տեսած մարդ մը... Զափէն աւելի է այս... կը տեսնեմ, գիտեմ, դնա՛, հետեւէ իրեն, քանի որ կը սիրես զայն:

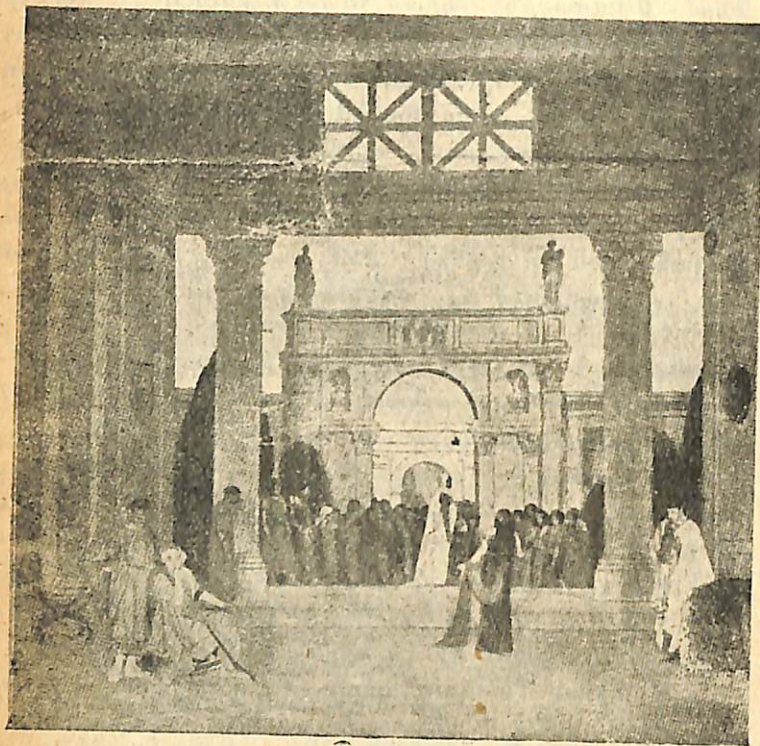
Մարիամ Մագդաղենացի. — Ո՛չ, ո՛չ... քեզ է որ կը սիրեմ, բայց Ան...

Վերոս. — Բայց ա՛ն:

Մարիամ Մագդաղենացի, (Հեծկտալով Վերոսի ոտներուն տակ). — Ա՛ն, ուրիշ բան է:

Վերոս. — Հա՛ւ, ոտքի՛ ելիր... բռնի վար չեմ դնիր քեզ... բայց չէի կարծեր որ այդ աստիճանին իջած ես...: Ես ձեր հրէական մէկ ծուղակին մէջ ինկայ... կը տեսնե՞ս սա ամբողջը, որ կը սպասէ անդատակին վարը, հսկելով իր պատանդներուն վրայ...

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱԾԻ

ԱԳՊԻՈՍ ՍԻԼՎԵՆՍ ՂԱԶԱՐՈՍ

ՄԱՐԻԱՍ
ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՅԻ

ՎԵՐՈՍ

ՍԻԼՎԵՆՍ.— Ասեկա նոյնքան զարմանահրաշ է, որքան մե-
ռելի մը յարութիւն առնելը:

Ձեմ ուզեր պղծել այս հռոմէական տունը: Ձեմ ա-
տեր քեզ, Մադդաղինէ. սէրը իմ մէջս չի մարիր մէկ
վայրկեանէն, և ես կիներէն աւելի՛ հաստատամիտեմ...
պիտի հսկեմ քու վրայ: Դիտեմ հիմայ թէ զայն կո-
րուստի մատնելով է որ պիտի կրնամ ազատել քեզ,
զոր ան կ'ուզէր կորուստի մատնել: Ան մտքէն չան-
ցըներ թէ ինծի կը պարտէր իր կեանքը. որովհետեւ,
մինչեւ հիմայ, դու թէ կամ անտարբերութենէ մղուած,
զսպեր էի իր գլխուն վերեւ դիզուած սպառնալիքը:
Բայց քանի որ ի՛նք կուգայ կը յարձակի իմ երջան-
կութեանս վրայ, այդ սպառնալիքներուն կ'աւելցնեմ
ծաղրուած սիրոյ մը ամբողջ ծանրութիւնը: Գնա՛ ու-
րեմն, հիմայ, գերեզմաններու քու առաջնորդիդ հետ:
Շատ չանցած պիտի տեսնուինք:

(Ղազարոս լամբաֆայլ կը հեռանայ գաւիթին մէջ: Մա-
րիամ Մագդաղենացի, առանց բառ մը ըսելու, ա-
ռանց օարժումի, առանց նայուածք մը նետելու, կը
հեռանայ անոր ետեւէն, բոլոր ներկաներու խոր
լուրբեան եւ անօարժուրեան մէջ):

Ապպիոս, (Ներկա լուրբեան մը ետք).— Մէկէ ա-
ւելի բաներ անսանք, զոր մինչեւ այսօր չէինք տե-
սած:

Սիլանոս.— Ճիշտ է, Ապպիոս. և ասիկա նոյն-
քան զարմանահրաշ է, որքան մեռելի մը յարութիւն
առնելը:

ՎԱՐԱԳՈՅԻ

ԱՅՐ ԱՅՐՈՒՆԻ Գ.

Յովսէփ Արեմաթացիի տան մէջ: Վերնատունը ուր տեղի ունեցաւ վերջին ընթերցումը. խորը պատուհաններ, Աջ եւ ձախ կողմերը դուռներ: Հրէա-հռոմէական ճարտարապետութիւն: Վառուած լամբարներ, Ապրիլ 6-7ի գեղերուն վերջին պահը:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌՍՁԻՆ

Նիկոդիմոս, ՄԱՔՍԱՒՈՐ ՂԵԻԻ, ՍԻՄՈՆ-ԲՈՐՈՏ, ՅԱՐՈՒՅԵԱՆ ՀԱՋԱՐՈՍԸ, ԿԴԵՈՊԱՍ, ԶԱՔԷՈՍ, Ի ԾՆԷ ՎՈՐՈՐԸ, ԲԱՐՏԻՍԷՈՍ, ԵՐԻՔՈՎԻ ՎՈՐՈՐԸ, ԳԵՐԳԵՍԱՅԻ ԴԻԻԱՀԱՐԸ, ԲԵԴՆԵՉՔԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԸ, ԲԺՇԿՈՒՄԵ ԶՐԳՈՂԵԱԼԸ, ԳՕՍԱՅԻ ԶԵՌՔՈՎ ՄԱՐԴԸ, ՍԻՄՈՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ԶՈՔԱՆՁԸ, ՄԱՐԻԱՍ ԿԴԵՈՊԱՍ, ՄԱՐԻԱՍ ՍՈՂՈՍԷ՝ ԶԵԼԵԹԵՅԻ ԿԵՆԸ, ՇՈՒՇԱՆ՝ տեւատես ԿԵՆԸ: Հրաշագործեալներ, կուգեր, կաղեր, կոյրեր, բորոտներ, անդամալոյծներ որ երեսնց բժշկուելուն կը սպասեն. աղքատներ, երկու երեք հանրակիներ եւն: Այս բոլորը սարսափած, շմուրած են Յիսուսի ձերբակալուելուն եւ շրջան ընող գէշ լուրերուն համար: Սրահին խորը խմբուած, կը փսփսան, կը մըմջեն: Գը մտնէ Մարթա՝ Ղազարոսի քոյրը:

Մարթա, (Շփոթած՝ անձկութեամբ իր շուրջը նայելով).— *Տեսա՛յ զինքը...*

(Շարժումներ, ամենքը Մարթայի շուրջը կը բոլորուին):

Նիկոդիմոս.— Ո՛ւր է:

Մարիամ Կղեոպաս.— Զարչարեցի՞ն զինքը:

Մարիամ Սողոմէ.— Ի՞նչ կ'ըսէ:

Մարթա.— Ո՛ւր է քոյրս:

Մարիամ Կղեոպաս.— Անոր մօրը հետ է, տանս իրոջ սենեակը... Մայրը վիշտէն ընկճուած էր...

Մարթա, (Պատահանի մը մօտ երթալով).— Ինձի հետեւող չեղա՞ւ... ո՛չ, փողոցը ամայի է... երկայն ճամբայ մը կտրեցի...

Նիկոդիմոս.— Ո՛ւր տեսար զայն:

Մարթա.— Աննայի պալատէն կ'ելլէր, իրեն հետ տեւեցայ մինչեւ Կայափայի մօտ... կ'երեւայ թէ մեզ կը փնտռեն... մասնաւորապէս զայրացած են յարուցեալ Ղազարոսին... ո՛ւր է:

Նիկոդիմոս, (Ղազարոսը ցուցնելով ստուերին մէջ).— Հոս, մեր մէջը:

Մարթա.— Կ'ուզեն ձերբակալել բոլոր անոնք որ իրեն կը հետեւէին... կ'ուզեն մեզ քարկոծել օրէնքին համաձայն... պիտի հետապնդուին բոլոր անոնք որ Գալիլիայէն կուգան:

Կղեոպաս.— Մենք ամէնքս ալ Գալիլիացի ենք...

Հրաւագործեալ մը.— Ո՛չ, ես չեմ:

Ուրիշ մը.— Ես ալ չեմ, ես Բեթանիայէն եմ:

Բարսիմէոս.— Ես ալ Երիզովէն եմ:

Հրաւագործեալ մը.— Աղէկ չըլլար եթէ ամէնքս

մէկտեղ դառնան:

Նիկոդիմոս.— Ո՛ւր պիտի երթաք:

Հրաւագործեալը.— Ո՛ւր որ ալ ըլլայ... հոսկէ աւելի ապահով պիտի ըլլանք:

Ուրիշ մը.— Մեզի բնաւ չեն ճանչնար: Զիս բնաւ անոր հետ տեսած չեն...

Ուրիշ մը.— Զիս ալ տեսած չեն. պարզապէս զիս բժշկած է... մարմինս ծռած էր և շփած է:

Ուրիշ մը.— Ես ալ մէկ անգամ միայն տեսած եմ զինքը, այն պահուն երբ ինձի ըսաւ. «Ելի՛ր, ա՛ռ անկողինդ և տունդ գնա՛»: Ես այն եմ զոր տանիքէն վար իջեցուցին... հիմա կը քալեմ միւս մարդոց նման...

(Գեպի դուռը կ'ուղղուի, եւ իրեն կը հետեւին իրմէ առաջ խօսող երկու հրաւագործեալները):

Հիւանդ մը.— Իրաւունք ունին. մեղի ալ չեն ճանչնար... եկած էի արիւնհանոսութենէ մը բժշկուելու:

լու համար... ժամանակ չունեցայ անոր դպչելու:
(Այս ալ դեպի դուռը կ'երթայ):

Մարթա.— Ձէ՞ք ամենար...

Հիւանդը, (Սեմին վրայ կանգ առնելով).— Ինչո՞ւ
ամենամ... Ի՞նչ օգուտ ունի եթէ իր բժշկածներն ալ
իր պատճառով կորսուին... (կը մեկնի):

Ուրիշ հրաշագործեալ մը.— Բան մը չի կրնար
ընել մեզի, քանի որ բան մը չի կրնար ընել ինքն
իրեն, մենք ալ բան մը չենք կրնար ընել իրեն:

Կուզ մը.— Այո՛, ինչո՞ւ մեզի չի պաշտպաներ...
Հարունակ իր հօրը և հրեշտակներու վրայ կը խօսի:
Նիկողիմոս.— Որովհետեւ իր ժամանակը եկած չէ:

Կուզը.— Ե՞րբ պիտի գայ իր ժամանակը... երբ
չառ ուշ ըլլայ արդէն... ժամանակ չունիմ իրեն
սպասելու (կը մեկնի):

Նիկողիմոս.— Անոնք որ զինքը չեն սիրեր, թող
հեռանան... Մարդու Որդին պիտի գայ այն ժամուն
երբ չէք յուսար:

Կղեոպաս.— Իր թագաւորութիւնը այս աշխար-
հէն չէ:

Կոյր մը.— Իր թագաւորութիւնը կորսուած է:

Նիկողիմոս.— Ան ըսած է. «Հինգ ճնճղուկներ
մէկ դանկի կը ծախուին և անոնցմէ ոչ մէկը մոռցուած
չէ Աստուծոմէ»:

Կղեոպաս.— Ան ըսած է. «Մի՛ հոգաք, մահու
գութեան տակ մի՛ րնկճուիք...»

Նիկողիմոս.— Ան ըսած է. «Եթէ մէկը իմ պա-
տուիրանս պահէ, երբէք մահ չպիտի տեսնէ»:

Կոյրը.— Բայց ան ըսած է նաեւ. «Թողուցէք որ
մեռելները թաղեն մեռելները»: (Խաբխափելով դեպի
դուռը կ'երթայ եւ դուռն կ'եղծի):

Կազ մը.— Ես կը հեռանամ, ոչ թէ վախնալուս,
այլ երթալ զինքը փնտռելու համար:

Ուրիշ հաւամեղաւ մը.— Ես ալ:

(Դուռն կ'եղծի):

Բորոն մը.— Ո՞վ ըսաւ որ այստեղ իրեն սպա-
սենք:

Նիկողիմոս.— Սիմոն Պետրոս:

Բորոնը.— Ո՞ւր է այդ Սիմոն Պետրոսը, չերեւար
այստեղ:

Մարթա.— Քահանայապետի ապարանքին բակը,
կրակին մօտ էր:

Նիկողիմոս.— Յովհաննէ՞ս...

Մարթա.— Ըսին թէ Աննայի ապարանքն էր:

Նիկողիմոս.— Իսկ վարդապետը, ի՞նչ կ'ընէր

երբ զինքը տեսար...

Մարթա.— Բոպէ մը միայն, հազիւ նշմարեցի՝
երբ գաւիթին սիւններուն մէջտեղէն կ'անցնէր...
խուռն ամբոխ մը զինք կը շրջապատէր...

Կղեոպաս.— Քեզ տեսա՞ւ:

Մարթա.— Այո՛, ինձի նայեցաւ:

Նիկողիմոս.— Ազատ չէ՞ր...

Մարթա.— Ձեռքերը չղթալուած էին... Հստա-
յեցի զինուորներ կը հարուածէին զայն, որպէսզի ա-
ւելի արագ քալէ...

Մարիամ Սողոմէ.— Ո՛հ...

Կղեոպաս.— Միւսնե՞րը... տասներկու քնճճը
ուր են:

Մարթա.— Մարդ չի գիտեր... սարսափահար
եղած են... ըսուեցաւ թէ Թովմաս և Յուդա Գալի-
լիա փախած են:

Նիկողիմոս.— Մարիամ Մագդաղենացի՞ն, տե-
սա՞ր զայն:

Մարթա.— Ո՛չ, բայց Յակոբոս հանդիպած է ա-
նոր, վիշտէն խենդեցած կը թուի... կը պօռար,

հաղուստները կը պատուէր և գլուխը պատերուն կը զարնէր Աննայի ապարանքին մէջ... բարապանները զայն վռնտեցին, և անկէ ի վեր յայտնի չէ թէ ի՞նչ եղած է... աղքատ մը ինծի ըսաւ թէ Հոռմէական թաղին մէջ կը թափառի:

Նիկողիմոս.— Գիտէ՞ թէ մենք հոս ենք:

Մարթա.— Այո՛, Սիմոն Պետրոս ըսաւ իրեն:

Հիւանդ մը.— Երբ հոս գայ, ա՛լ պէտք չէ թողուլ որ դուրս ելլէ... զժբախտութիւն պիտի հրաւիրէ մեր վրայ... վտանգաւոր կին մըն է ան, և բրածը չի գիտեր:

Հրաւագործեալ մը.— Ոտնաձայներ կան փողոցին մէջ, զէնքերու աղմուկ կը լսեմ... մեզ ձերբակալելու կուգան... կրցողը թող փախչի... (Նիկողիմոսին՝ որ պատուհանի մը կը մօտեցայ) պատուհանին մի՛ երթա՛ք, ձեզ կը ճանչնան...

Բարսիմեոս.— Ես կ'երթամ, ինծի չեն ճանչնար, Երիքովէն եմ (զգուսութեամբ փողոց կը ցայի), տասներկու զինուորներ են հարիւրապետի մը հետ մէկ տեղ... լռութի՛ւն... լռեցէ՛ք...

Նիկողիմոս.— Կա՞նգ առին:

Բարսիմեոս.— Ո՛չ, կ'անցնին... ա՛լ փողոցը մարդ չիկայ... բայց ոչ, միւս կողմէն կուգան... աղմուկ մի՛ հանէք... կին մը և երեք այրեր են... բայց կը ճանչնամ զանոնք... Մարիամ Մագդաղենացի, Յովսէփ Արեմաթացի, Յակոբոս՝ կարծեմ, Անդրէաս և Սիմոն նախանձայոյդ...: Իրենց շուրջը կը նային... դուռը կը զարնեն... գացէ՛ք, բացէ՛ք...:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԵՐՈՐԴ

ՆՈՅՆՔ, ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՅԻ, ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԻՄԱԹՊԻ,
ՅԱԿՈԲՈՍ, ԱՆԴՐԷԱՍ ԵՒ ՍԻՄՈՆ ՆԱԽԱՆԶԱՅՈՅԶ:

Մարիամ Մագդաղենացի, (Իճգիցեմ ելած, մագերէր ցան ու ցիւր, ոսկեր բոպիկ, հագուստները պատշաճ).— Քանի՞ հոգի էք... պատրաստ էք... ի՞նչ ըրիք ինծի սպասելու միջոցին... Անտոնեան աշտարակէն կուգամ... զինուորական հրամանատարը Հոռմէական թաղին մէջ չէր, բայց տեսայ իր բարեկամ Ապպիոսը... Եկածին պէս մեզի պիտի զրկէ զայն... Վերոս ըսաւ թէ կարելի է զայն ազատել... չգիտեմ ի՞նչպէս... պիտի բացատրէ մեզի... Բայց եթէ Վերոս չկրնայ զայն ազատել, մե՛նք պէտք է ընենք ատիկա... Յակոբոս և Սիմոն սուրբեր ունին իրենց վերարկուին տակ: Ո՛ւր է Պետրոս, ո՛ւր է Յովհաննէս:

Մարթա.— Քահանայապետի ապարանքին բակը տեսայ զանոնք:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Հո՛ս պէտք է ըլլային... շատոր ըլլալու ենք... այս փողոցէն, այս պատուհանին առջեւէն պիտի անցնի Պիղատոսի երթալու համար...

Նիկողիմոս.— Ե՛րբ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Այս գիշեր, երկրորդ պահէն առաջ... Ձեզմէ ո՞վ զէնք ունի. ո՛ւր պահած էք:

Նիկողիմոս.— Ի՞նչ պիտի ընես սուրբ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Չայն ազատելու համար, եթէ Վելոս չազատէ զինքը... շատ դիւրին է, պիտի տեսնէք... պիտի թողուն որ զործենք, գիտեմ... Հոռմայեցիները չեն ուզեր զայն զատել...

Ապախոս ըսաւ ինծի, վարանոտ են: Երբ հայիափայի սօտ տարին, անոր պահպանութեան համար երկու գինուոր միայն կար և տաճարի սպասաւորներ՝ գաւազանով գինուած... Եթէ հինգ վեց մարդ ունենայի՝... կարելի էր պահել զայն, գիտեմ թէ ո՛ւր, և պիտի ազատուէ՛ր... բայց միտ մինակ էի...

Յովսէփ Արիմաքացի.— Մի՛ կարծեր որ այդքան դիւրին ըլլայ, Մագդաղինէ՛... ամբողջ ժողովուրդը հոն էր, քարկոծելու կազմ և պատրաստ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Բայց ժողովուրդը անոր կո՛ղմն է, և ամբոխը կը պաշտէ զայն... Մոռցա՞ք իր յաղթական մուտքը...

Յովսէփ Արիմաքացի.— Սլիւս միեւնոյնը չէ կացութիւնը... հայիափայի պալատին առջեւ՝ ամէնքն ալ «Մահապարտ է» կը պօռային:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Քանի մը ծառաներ էին միայն, Փարիսեցիներ և Սադուկեցիներ...

Յովսէփ Արիմաքացի.— Քանի մը ծառաներ չպիտի բաւէին մինչեւ տանիքները լեցնելու ընդարձակ հրապարակ մը... ճիշդ յաղթանակի օրուան ամբոխն էր... Ո՛չ, հաւատա՛ ինծի, Մագդաղինէ՛: Ան գիտէ թէ ինչի՛ կը բաղձայ... ուզեց ինքզինքը կորուստի մատնել... Ամէն բան խոստովանեցաւ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ի՞նչ կրնայ խոստովանած ըլլալ, քանի որ բնաւ չարիք ըրած չէ...

Յովսէփ Արիմաքացի.— Հաստատեց թէ Աստուծոյ Որդին է ինքը, և Հրեաներու թագաւորը:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ծշմարտութիւնը չէ՞ այդ...

Յովսէփ Արիմաքացի.— Անշուշտ. բայց լաւագոյն պիտի ըլլար որ ա՛յս գիշեր չհռչակէր ատիկա: Քահանաներուն և Հոռմայեցիներուն համար, օրէնքով պատիժի արժանի ոճիւր մըն է այդ...

Հաւանդում մը.— Յանցաւոր ըլլալու է անշուշտ, քանի որ ձերբակալեցին զինքը:

Նիկողիմոս.— Ձեռք կրնար իր ուզածէն և հրամայածէն աւելի բան մը ընել, Ան կը հրաժարի ինքզինքը պաշտպանելէ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ձէ՞ք տեսներ ուրեմն թէ ձեր հաւատքը, ձեր ուժը, ձեր սէ՛րը փորձելու համար է...

Նիկողիմոս.— Մէկէ աւելի անգամ նախադուշտ կած է ասիկա:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Որովհետեւ շատ լաւ կը ճանչնար վատութիւնը անոնց որ կը յաւակնէին զինքը սիրել... Ո՛հ, մարդիկ գեղեցիկ են, հերոսներ՝ և հպա՛րտ: Միայն այն մէկ քանիները որ չեն փախած, անոնք որ ամէնէն քիչ կը դողդղան, ձեր մէջ ջէն լաւագոյնները, կը վիճաբանին. և կը տրամաբանեն, կարծես թէ դրիւ մը ցորենի վրայ ըլլար խընդիրը, իսկ կիները կը լռեն ու կուլա՛ն... Ուրեմն, դո՛ւք ի՛նչ կ'ըսէք, քոյրերս... Ժամանակը եկած չէ՞ ձեր սէրը ցուցնելու: Իսկ իրմէ բժշկուողնե՞րը, ո՛ւր են անոնք, ի՞նչ կ'ընեն: Դո՛ւք, որ կ'ուզէք փախչիլ, Բարտիմէոս կոյրը, Երիզովինը, Սելովամի կոյրը, ինձմէ անդին կը դարձնէք ձեր աչքերը զորս բացաւ, որովհետեւ ես կը համարձակիմ իրեն վրայ խօսիլ ձեզի: Դո՛ւն Սիմոն-Բորոտ, նաեւ Սամարիոյ բորոտը, մոռցա՞ք որ իրեն հանդիպելէ առաջ մահէն աւելի ժանտատեսիլ էիք... Իմ շուրջս կը տեսնեմ միայն հըհաշքներ որ կը պահուածի՛ն... ձեռքը գօսացած մարդը, Շաբաթի ջրգողեալը, Գերդեսացի դիւահարը, որ չի համարձակիր գլուխը վեր առնել... Եւ անդամալոյծներուն մէջ, Բեթհեզդայինը որ կ'աճապարէ ուղղուիլ դէպի դո՛ւռը և իր սրունքները կը դործածէ:

լքելու համար միայն այն Աստուածը որ զինքը բը-
ժըշկեց... մինչեւ իսկ անոնք, զորս գերեզմանէն
հանեց, կը վախնա՞ն... Դիտեցէ՛ք Ղազարոսը, ամէն-
քէդ աւելի՛ տագոններ է: Եւ սակայն, դո՛ւք տեսաք
մահը, չօշափեցիք զայն ամբողջ չորս օր... Ուրեմն,
մահը շա՛տ աւելի սոսկալի է քան ինչ որ կ'ըսուէր մին-
չեւ հիմա... Պատասխան չէ՞ք տար...

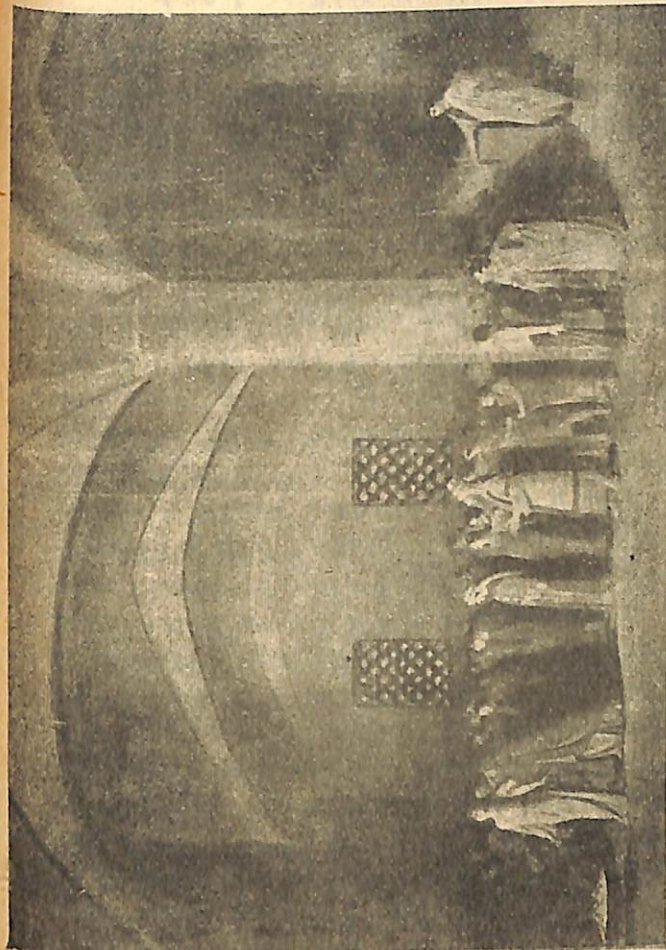
(Խոր լռութիւն մը):

Յովսէփ Արիմաթացի.— Մտիկ ըրէ՛, Մազդաղի-
նէ... ո՛չ քաջութիւնը կը պակսի ինծի և ոչ հաւա-
տարմութիւնը: Հակառակ քահանաներու ունեցած զօ-
րութեան, ես իմ տունս բացի բոլոր իրեն հետեւող-
ներուն: Գիտեմ թէ ատիկա ի՛նչ հետեւանք պիտի
ուեննայ ինծի համար... Պատրաստ եմ անոր համար
զոհելու ամէն ինչ և կեանքս իսկ... բայց գիտեմ իր
կամքը, և չեմ կրնար անհնազանդ գտնուիլ իրեն...
Պետրոս ուղեց պաշտպանել զայն և սուրբ քաջեց...
բայց ան իր պատեանին մէջ դնել տուաւ նորէն...
Գեթսեմանի էի...

Մարիամ Մազդաղենացի.— Բանի որ հոն էիր,
ինչո՞ւ չօգնեցիր Պետրոսին... Մարդ իր սիրածը կ'ա-
զատէ և յետոյ անոր խօսքին ականջ կը դնէ... Բայց
ի՞նչ պիտի ընէք եթէ զայն կորսնցնէք... Ո՛հ, ա-
ւելորդ է ժամավաճառ ըլլալ վախկոտ մարդոց
հետ... ի՞նչ կ'ընեմ ես հոս, այնպիսիներու հետ որ
բան մը ընել չեն ուզեր... Կը կորսնցնեմ զայն ա-
զատելու վերջին յոյսերը և վերջին վայրկեանները...
երթամ վերոսը գտնեմ, յետոյ կը տեսնենք:

(Դեպի դուռը կ'ուղղուի. Յովսէփ Արիմաթացի եւ
Նիկսդիմոս նամբան կը կտրեն):

Նիկոդիմոս.— Դուրս մի՛ ելլեր, Մազդաղինէ՛,
անո՛ր և մե՛ր ալ կորուստին պատճառ պիտի ըլլաս:

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՅԻ
ՏԵՍԻՍԻՄՈՍ Ե. — ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՅԻ — ԱՊՈՍՏՈՆԵՐԷ ՆԱԽԱՐԱՐԵԼԷ ԵՎԵՐ Կ'ԱՊ-
ՔԷ անոր լայն մէջ...

Մարիամ Մագդաղենացի. — Ո՛հ, ձե՛ր ալ կո-
րուստը... ահա՛ մեծագոյն խնդիրը... կեցէ՛ք...

Նիկողիմոս. — Չպիտի ելլես.

Մարիամ Մագդաղենացի. — Չը՞ պիտի ելլեմ...
չիտակ է, կը համարձակիք ծեծ կուել կնոջ մը հետ...
Չէի նախատեսած սարսափի այս մեծ քաջութիւնը...
գլուխնիդ կ'օրօրէք պարապ հասկերու պէս, և կիները
կ'ուրախանան, երեւան հանելով վերջապէս այրերու-
վատութիւնը, որ յանկարծ կը յայտնուի աւելի ցայ-
տուն կերպով քան իրենց վատութիւնը:

Յովսէփ Արիմաթացի. — Ինքզինքիդ եկուր, Մագ-
դաղինէ՛, անո՛ր վրայ խորհէ, և եթէ քեզի լսէր...

Մարիամ Մագդաղենացի. — Լաւ, եթէ ըսածներս
լսէր, այն օրուան պէս պիտի ըլլար, երբ ձեր մէջէն
այն, — որուն նման էք ամենքդ ալ — կը յանդիմանէր
զիս իր ոտքերուն թափած ըլլալու համար թանկա-
զին անուշահոտութիւն մը... Մոռցա՞ք թէ՛կի նշ ըսաւ...
որո՞ւ իրաւունք տուաւ: Դուք բան մը չհասկցաք...
Ամիսներէ ու տարիներէ ի վեր կ'ազդիք անոր լոյսին
մէջ, և ձեզիէ ոչ մէկը կըրցաւ ամենափոքր գաղափար
մը կազմել անկէ զոր ես ըմբռնեցի, որովհետեւ կը
սիրէի զինքը, ես որ մետասաներորդ ժամէն ետքը
եկայ, ես զոր վեր բարձրացուց ձեր մէջէն ամենէն
յետինին ամենէն յետին դերիէն աւելի վար աստի-
ճանէ մը:

Նիկողիմոս, (Ականջ դնելով դուրսի աղմուկի ե-
րուն). — Լսէ՛... մտիկ ըրէ՛... ոտնաձայներ կան
տանը առջին...

Բարեթմեոս, (Պատուհանին մօտ). — Վերարկուի
մէջ փաթթուած մարդ մըն է... Հոռմայեցի մը...
կանգ կ'առնէ... դուռը կը զարնէ... ներս կը մտնէ...
դուռը զոցուած չէ՛ր...

Մարիամ Մագդաղենացի, (Վերնասան դուռը բա-
նալով). — Ա՛ն է, Լուկիոս Վերո՞ս... բացէ՛ք, շո՛ւտ
բացէք... անո՛ր կը սպասեմ...

(Վերնասան դուռը կը բացուի: Բացուածին մեջէն կ'ե-
րեւայ Լուկիոս Վերոս, որ հրաշագործեալներու,
հաւամանդամներու, մուրացիկներու տարօրինակ հա-
ւափոյքը տեսնելով, սեմին վրայ կանգ կ'առնէ ապ-
շահար):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆՈՅՆՔ, ԼՈՒԿԻՈՍ ՎԵՐՈՍ

Մարիամ Մագդաղենացի, (Թեւերք պարզած դեպ
ի Վերոս վագելով). — Դո՛ւն ես վերջապէս, իմ
Վերոսս, այո՛ դուն ես... աչք մը որ շեշտակի ինծի
կը նայի, սուր մը, ուսեր, ձեռք մը որ չի դողար...
եկո՛ւր, եկո՛ւր, ի՞նչ պէտք է ընել... տեսա՞ր զԱյն...
ի՞նչ կ'ըլլանք... ի՞նչպէս կրնանք օգնել քեզի...
Քանի՞ մարդու պէտք ունիս... ո՞ւր են քուկիներդ:
Միայն անմեղ չէ ան, շատ լաւ գիտես. այնքան մա-
քուր է, ա՛յնքան բարձր, որ հողիներու մտածումները
չեն կրնար անոր հասնիլ: Ամէն բանի կը հանդուրժէ,
իր բարութեամբ, աշխարհի մեղքին համար. բայց
մենք չենք ուղեր բնաւ որ մեզի համար զոհուի...
իր մէկ նայուածքը, մէկ խօսքը բոլոր միւս մարդոց
ամբողջ կեանքը կ'արժէ...

Վերոս, (Յուրս տեսով մը). — Այստե՞ղ է որ պի-
տի հանդիպէի քեզի... ո՞վ են այս... մարդիկը...
որ քեզ կը շրջապատեն:

Մարիամ Մագդաղենացի. — Վստահելի են, այն-

քան կը սիրեն զԱյն, որքան Ան զիրենք կը սիրէր...
Բայց պետի մը պէտք ունին... քեզի կը սպասէին...
ամէն տեղ քեզի պիտի հետեւին:

Վերոս, (Հեգնութեամբ). — Ես այստեղ չեկայ
հրամայելու համար այս... օտար խումբին: Չիտեմ
ի՛նչ ըսել կ'ուզես. թիւրիմացութիւն մը կայ, և
կարծեմ թէ զայն լուսաբանելու յարմար չէ այս տե-
ղը, այնքան վկաներու մէջտեղ:

Մարիամ Մագդաղենացի. — Իրաւունք ունիս...
(միւսնետուն) մեզ առանձին ձգեցէք... ձեզի պիտի
կանչեմ նորէն, երբ գործելու ժամը գայ:

(Ահեհը դուրս կ'ելլեն եւ Մարիամ Մագդ. ղե-
նացի մինակ կը մնայ Լուկիոս Վերոսի հետ:)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԼՈՒԿԻՈՍ ՎԵՐՈՍ, ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱՅԻ

Լուկիոս Վերոս, (Հեգնութեամբ). — Ի՞նչ են այս
երեւոյթները: Երբէք տեսած չէի այսչափ աղտոտ,
հոտած հաշմանդամներու, թափառաշրջիկներու և հի-
ւանդներու հաւաքոյթ մը: Ի՛նչ կ'ուզեն քեզմէ՛...
Ինծի ըսուած էր որ դուն կ'ապրիս տարօրինակ մար-
դոց մէջտեղ, ամէնէն ծեր, տգեղ, աղտոտ և ժան-
տահոտ մարդոց մէջ, այն Հրեաներուն զորս այնքան
սիրուն կերպով կը ծաղրէիր իմաստուն Սիլանոսի
տունը. բայց չպիտի կրնայի հաւատալ որ այս աստի-
ճան մտերմացած ըլլան քեզի հետ... Իրաւ է որ ա-
սիկա ինծի չի վերաբերիր. բայց ես քեզի ըսած էի
որ շատ չանցած պիտի տեսնուինք նորէն: Ապ զիոս
իմացուց ինծի թէ զիս փնտռած ես Հռոմէական թա-

ղին մէջ: Ամէն բան թողուցի և վաղեցի եկայ քու
առաջին հրաւերիդ վրայ: Գիտէի թէ ի՛նչ կ'անցնի
կը դառնայ, և պատեհ ժամուն կը սպասէի:

Մարիամ Մագդաղենացի. — Ո՛րչափ բարի և վե-
հանձն ես... քու ներկայութիւնդ, քու ժպիտդ ո՛ր-
քան կ'ապահովեն և կը սրտապնդեն... եթէ գիտնա-
լի՛ր, միւսները... ամէնքն ալ կը դողային այն եղէ-
գին պէս որուն վրայ կը խօսի մեր Տէրը: Ա՛լ չէի
դիմանար և ամօթէս կը մեռնէի... Բայց գիտէի թէ
դուն պիտի գայիր...: Եւ հիմա, այո՛, դո՛ւն ես, քու
զէնքերդ, քու կուրծքդ... ինծի կը թուի թէ ամբողջ
Հռոմը մեզ կը պաշտպանէ, և թէ քու բազուկներդ
որ ամէն բանի կարող են, չեն կրնար լքանել զայն:

Վերոս. — Անոնք քեզ չպիտի լքեն Մագդաղինէ՛:
Մնացածը քեզմէ միայն կախում ունի... Թերեւս
բարի և վեհանձն եմ, բայց ինծի՛ յատուկ կերպով մը.
և պէտք պիտի ըլլայ իրար հասկընալ... ձերբակա-
լեցի՞ն ուրեմն, ինչպէս գուշակած էի, ան որ քեզ
կը շահագրգոյէ այդ աստիճան:

Մարիամ Մագդաղենացի. — Ո՛չ միայն զայն ձեր-
բակալեցին, այլ և տաճարին բոլոր սպասաւորները,
բոլոր ձիապանները, եղնաբաժնեք և խոհանոցի յե-
տին գերիները անոր վրայ խուժեցին, թշնամանեցին,
ծաղր ու ծանակ ըրին, խոշտանգեցին...: Եւ որով-
հետեւ կը վախնային և չափազանց վառ էին՝ մինակ-
նին այդ բանը ընելու համար, հոռմայեցի զինուոր-
ներ ալ օգնութեան կանչեցին:

Վերոս. — Գիտեմ... յատուկ և կարճ խօսինք,
այնպէս չէ՞...

Մարիամ Մագդաղենացի. — Այո՛, կորսնցներու
ժամանակ չունինք...

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱՅԻ

Վերոս.— Իրաւ է որ ա՛լ խնդիրը ձերբակալու-
թեան, կամ առաւել կամ նուազ արդարանալի չար-
չարանքներու վրայ չէ, այլ վերահաս մահուան վրայ:
Տեսայ դատաւոր Պիղատոս Պոնտացին:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Լա՛ւ, ի՞նչ ըսաւ:

Վերոս.— Զինքը մտահոգ, շուարած, այլայլած
տեսայ. երկմիտ և խելօք մարդ մըն է, թշնամի՝ վե-
ճերու և բուռն միջոցներու. հարկադրուած էր ընտ-
րութիւն մը ընել կա՛մ քահանաներու և անոնց հե-
տեւորդներու անխուսափելի արիւնալից ըմբոստու-
թեան, և կամ զոհուելուն ապահովաբար վրդովիչ և
վտանգաւոր խռովարարի մը, որ սակայն Հռոմի օրէնք-
ներուն և արդարութեան համաձայն թերեւս արժանի
չդատուի մահապատիժի: Ես իրեն խօսեցայ իմ պար-
տականութեանս և խղճիս համաձայն: Ա՛լ չվարանե-
ցաւ. ամէնէն մարդասիրական և իմաստուն որոշումը
տուաւ: Եւ որովհետեւ Հռոմէական խաղաղութեան
զինեալ և պատասխանատու պահապանն եմ ես, իմ
ձեռքս յանձնեց քու Նազովրեցիիդ ճակատագիրը.
բայց պէտք է խոստովանիմ որ մեր տեսակցութենէն
առաջ դիտմամբ թոյլատրած էի որ դէպքերը ունենան
այն ընթացքը զոր բռնած են:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ուրեմն ազատուած
է... վստահ էի: Ո՛րքան իրաւունք ունէի բանէ մը
չվախնալու և ամէն բան յուսալու, երբ ես քեզի կը
դիմէի...

Վերոս.— Պէտք եղածէն աւելի շուտ առաջ չեր-
թանք, նկատի առնելիք շատ բաներ կան:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ի՞նչ կ'ըսես:

Վերոս.— Կ'ըսեմ թէ նկատի առնելիք շատ բա-
ներ կան... եթէ դէպքին բոլորովին օտար ըլլայի,
իմ ընտրութիւնս տարակուսելի չէր. դայն առաւել

կամ նուազ մեղքնալով հանդերձ, պիտի զոհէի այդ
թշուառը, հանրային անդորրութեան համար: Կայս-
րութեան բարձրագոյն օրէնքն է այս: Բայց հիմա...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Բայց հիմա տարբեր
է, կ'ընդունիս, գիտես անշուշտ... Կարելի չէ՛ վայր-
կեան մը վարանիլ, հրէշային պիտի ըլլար...

Վերոս.— Յիրաւի կարելի չէ վարանիլ. հրէշային
պիտի ըլլար, ինչպէս կ'ըսես... Նախապատուութիւն
տրուած մրցակից մը իրեն արժանի մահապատիժէն
ազատել, և կորսնցնել միակ կինը զոր կը սիրեմ, զոր
կրնամ սիրել... Բացայայտ է որ կարելի չէ այդ բանը:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Զեմ հասկնար սա-
կայն թէ ի՞նչ կ'ըսես:

Վերոս.— Եւ սակայն շատ պարզ է. զայն փրկե-
լով՝ քեզ անպաշտպան պիտի յանձնեմ այդ աւազակին,
որ իրեն հետ մէկտեղ անկումէ անկում քաշկռտելով
պիտի տանի ով գիտէ ո՛ր անդունդը յիմարութեան և
թըշուառութեան, ուրկէ մարդկային և բանական ուժ
ուժ չպիտի կրնայ քեզ վեր հանել: Ասկէ զատ, իմ
մասիս, այս կերպով քեզ կը կորսնցնեմ անդարձ,
իմ միամիտ և ապուշ ձեռքերովս յանձնելով անոր որ
երջանկութիւնս կը խլէ ինձմէ, այնպիսի միջոցներով
որոնց դէմ չի փորձեր պայքարիլ տակաւին մարդ
անունը իր վրայ կրող ուժ անձ: Ընդհակառակն զին-
քը իր բախտին ձգելով, մէկէ աւելի հաւանականու-
թիւն կը մնայ տեսնելու քու դարձդ դէպի լոյսը, և
ինծի ալ քիչ մը յոյս՝ քեզ գտնելու իմ ճամբուս վրայ.
որովհետեւ մեր երկու կեանքերը կը յուսամ թէ տա-
կաւին երկար միջոց մը ունին կտրելու, և շատ ճամ-
բաներ, ինչպէս գիտես, Հռոմ կը տանին:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Կը հասկնա՞մ... կը
հասկնա՞մ, որովհետեւ պէտք է հասկնալ, բայց չեմ

հաւատար տակաւին... ո՛չ, կարելի չէ այդ. եթէ կը ճանչնամ քեզ, դուն եկած չես ինծի ըսելու ցրտօրէն թէ կ'ուզես զայն կորուստի մատնել և այս կերպով վրէժ լուծել չարիքէ մը զոր չէ գործած... Ուրի՛շ բան կայ, կամ պէտք է գտնուի...

Վերոս.— Եւ յիրաւի ուրի՛շ բան կայ... Եթէ քացարձակապէս կը պնդես, զայն ազատելու միջոց մը կը մնայ մեզի... Բայց այն կէտին մէջ ուր կը գըտնուինք, ուր մղեցի դէպքերը, զայն ազատելը հաւանաբար իմ կորուստս պիտի նշանակէր։ Ասկէ զատ, ժամանակը կ'անցնի, վճիռը գրուած է, տեսայ։ Մահուան պիտի ենթարկուի արեւը ծագելուն, որովհետեւ Զատիկի պատճառով ժամերը հաշուուած են։

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ի՞նչ պէտք է ընել... Շո՛ւտ, շո՛ւտ, պիտի ընեմ։

Վերոս.— Բանտարկեալին պահնորդները իմ մարդիկս են. անկարելի չէ, ուրեմն, ի հարկին փախցնել զայն...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Բայց այո՛, այո՛, չատ պարզ է, և ա՛յս պէտք է ընել... Անգամ մը որ ազատուի, կը պահուըտի և զինք կը մոռնան... Բայց չեմ հասկընար թէ ինչո՛ւ ըսիր...

Վերոս.— Հիմա կը հասկընաս։ Ե՛ս եմ բանտարկեալին պատասխանատուն։ Գիտե՞ս թէ ի՛նչ կ'ընեմ. գիտե՞ս թէ զայն ազատ թողլով ի՛նչ վտանգի կ'ենթարկեմ ինքզինքս։

Մարիամ Մագդաղենացի.— Բո՛ւ զինուորներդ պիտի լռեն և մարդ չպիտի գիտնայ որ...

Վերոս.— Իմ զինուորներս չեն կրնար լռել. պիտի ստիպուին ընտրելու լուսթիւնը կամ իրենց կեանքը։ Պիտի գիտցուի ուրեմն թէ անոնք իմ հրամանովս դուրս եկան։ Արդ, օրինակը չկայ որ քահանաներու

իշխանները լքանեն որս մը, վրէժխնդութիւն մը, ատելութիւն մը։ Պիտի երթան բողոքեն նախ Անտիոք, Սուրիոյ կուսակալին, յետոյ նոյնիսկ Կայսեր, որուն բարկութիւնը կը բորբոքի պզտիկ կասկածէ մը։ Գիտե՞ս թէ ո՛վ է Կայսրը. Հռոմի ամէնէն մեծերը, ամէնէն հզօրները կը դողան անոր ստուերին առջեւ... Ինծի համար եթէ մահը չէ որ կը սպասէ, դոնէ Հռոմէն հեռու աքսորն է. և մահը, մեզի՛ Հռոմայեցիներու համար՝ քաղցր կը թուի բաղդատմամբ աքսորին... Ահա՛ ինչ որ կուտամ ես, ահա՛ իմ զոհողութիւնս. կը սպասեմ քու կինիդ։

Մարիամ Մագդաղենացի.— Իմ զոհողութեանս կը սպասեմ... Ի՞նչ կ'ուզես որ տամ... ա՛լ բան մը չունիմ... Նախորդ իրիկունը ամէն ինչ աղքատներուն բաժնեցի։

Վերոս.— Ես չեմ ուզեր աղքատներուն տրուածը... և յետոյ, ա՛լ ձանձրացած եմ այս դարձուածքներէն որ բանի մը չեն առաջնորդեր, և այս անիմաստ բացատրութիւններէն։ Ո՛հ, հոգս չէ բնաւ արդարութիւնը կամ երկրի վրայ թափառական մը աւելի կամ պակաս գտնուիլը. հոգս չէ նոյնիսկ իմ ճակատագիրս և իմ աքսորուիլս... չհասկցա՞ր ուրեմն թէ քե՛զ է որ կ'ուզեմ, քե՛զ միայն, քե՛զ ամբողջովին, և այս՝ տարիներէ ի վեր. և հիմա եկած է ժամը... գիտեմ թէ գեղեցիկ չէ այս պահը, և այսպէս չէի երազեր ես... Բայց ուրիշ միջոց չունիմ, և մարդ իր կեանքը ապահովելու համար կրցածը միայն կ'ընէ... Ահաւասիկ ուրեմն դէմ առ դէմ կը գտնուինք մեր երկու յիմարութիւններովը, որոնք մեզմէ աւելի հզօր են և չեն կրնար ընկրկիլ. հարկ է որ իրար հասկնանք... դուն որչափ աւելի սիրես զայն, այնքան աւելի կը սիրեմ ես ալ քեզ. որչափ աւելի կը բաղձաս զայն

ազատել, ես ալ այնքան աւելի կը փափաքեմ կո-
րուստի մատնել զինքը: Պէտք է իրար հասկնանք...
դուն անոր կեանքը կ'ուզես, ես ալ ի՛մ կեանքս.
դուն պիտի ունենաս անոր կեանքը, բայց ես ալ քե՛զ
պիտի ունենամ, քե՛զ, անոր՝ մահուանէ ազատելէն
առաջ... Հասկցուեցա՞ւ... համաձայն ենք...: «Ո՛չ»
ըսէ ինծի, եթէ կը համարձակիս, և թո՛ղ իր արիւնը
իյնայ անոր վրայ որ զինքը առաջնորդեց հոն ուր կը
գտնուինք, և զայն կորուստի կը մատնէ կրկին անդամ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ո՛հ, ա՛յս էր ուրեմն...
այո՛, այո՛... գիտեմ, կը տեսնեմ. գիտակցութիւնը
չունէի... ա՛լ չէի մտածեր ատոր վրայ, բայց անկա-
րելի էր... Ո՛հ, ա՛յս էր ուրեմն պատճառը որ այս
վայրկեանին իսկ երբ դուն կը խօսէիր, վստահութիւն
չէի զգար, հակառակ վստահութեանս... Ա՛յնքան
տարօրինակ է այս, ա՛յնքան հրէշային, ա՛յնքան հեռու
մեզմէ... Ինչ մը ժամանակի պէտք կայ որպէս զի
կարելի ըլլայ հասկնալ... մտածումները կը չլմորին
և հոգին կ'իյնայ, կ'իյնա՛յ, փոսին մէջ իյնող քարի
մը նման... Ա՛լ բան մը կարելի չէ ըմբռնել, ա՛լ չգի-
տեմ թէ ո՛ւր կը գտնուիմ...:

Վերոս.— Ես գիտեմ կառարկելապէս, և այս ա-
մէնուն մէջ արտասովոր բան մը չկայ... քանի մը
օր առաջ այնքան աղաչել չպիտի տայիր, և չեմ հաս-
կընար թէ այսօր որ սիրոյ զինը բոլորովին տարբեր
է, այսօր որ քեզի ամէնէն աւելի սիրելի կեանք մը...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ո՛հ, դուն չե՛ս հաս-
կընար... և ըսե՛լ որ գրեթէ բոլո՛րը, նոյնիսկ զինքը
սիրողները չպիտի կրնային հասկնալ... ուրեմն ես
միակ ա՛նձն եմ որ տեսայ անոր հոգիին մէջ... Եւ
սակայն շատ դժուարին բան մը չէր... կեանքին մէջ
երեք անգամ միայն խօսեցաւ ինծի, բայց գիտեմ թէ

ի՛նչ կը խորհի Ան, գիտեմ բոլոր ինչ որ կ'ուզէ, գի-
տեմ ինչ որ է Ան, այնքան խորապէս որքան եթէ ես
Անոր մէջ ըլլայի, կամ Ան հոս ըլլար, իմ մօտս,
ճակտիս վրայ յառելով նայուածքը ուր հրեշտակներ
կ'իջնեն, այն իրիկուան պէս երբ ես ոտքերը կը
համբուրէի և մագերովս կը սրբէի:

Վերոս.— Գիտէի թէ շատ ուշ կը հասնիմ...
բայց չէի յուսար որ այսքան հեռուն գացած ըլլաք.
եթէ քեզի երեք անգամ միայն խօսեցաւ, ուրեմն
վայրկեանները պարապ չանցուց, և բաւական բան
ըսաւ կասկածներս հաստատելու համար... Բայց պա-
զարիւն ըլլանք: Սիրոյ վրայ չէ խնդիրը, և քու սի-
րանորդ իսկ, եթէ խորհուրդ հարցուէր իրեն, կարծիք
պիտի յայտնէր թէ համբոյր մը ծանր չի կշռեր մա-
հուան հանդէպ...: Քանի որ այնքան կը սիրես
զինքը, իր կեանքը չարժե՞ր թեթեւ տհաճութիւն մը
որ ժամանակաւ քեզի նուազ սարսափ կ'աղղէր. եթէ
այս սրահին մէջ հայելի մը ըլլար, պիտի երթայի
ինքզինքս դիտելու հետաքրքրութեամբ, հասկնալու
համար թէ քանի մը օրէ ի վեր ի՞նչ բան այնքան անհա-
ճոյ ըրած է զիս, որ լաւագոյն կը համարուի պաշտուած
միակ մարդուն չարչարանքը, քան իմ շրթունքիս
հպումը...: Բայց ի՞նչ ունիս... կարծես անըմբռնելի
բաներու վրայ կը խօսիմ քեզի... Ի՞նչ ըսի, ի՞նչ
ըրի... դէմքդ աւրուեցաւ, պատճառ մը չկայ որ ինծի
նախ այսպէս սարսափահար և յիմար աչքերով, կար-
ծես ակնատես ըլլային անւնք արեւուն անկումին
կամ գերեզմանի մը բռնաբարուելուն...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Թո՛ղ զիս... չեմ
կրնար գիտնալ... հիմա՛ միայն կը սկսիմ հասկնալ:
Վերոս.— Քանի մը օր առաջ աւելի շուտ կը
հասկնայիր...

Մարիամ Մագդաղենացի, (Քաղցր եւ հեռաւոր

ձայնով մը)։— Այո՛, այո՛... մարդ կամաց կամաց կը տեսնէ... (նալուսծիւր իր առջին յառելով) ասիկա յամբարէն կը կատարուի այնպիսի բանի մը պէս որ չունի ո՛չ սկիզբ, ո՛չ վերջ, ոչ ալ անուն... Երկու մանկեր կան, երկու մանկեր ունիմ ձեռքիս մէջ, և ասիկա խիստ ծանր է աշխարհիս վրայ ծնող խեղճ էաս կի մը համար։

Վերոս.— Երկու մանկ... ի՞նչ ըսել կ'ուզես... դիտում չունի՞ս իրեն հետեւելու... քանի որ ան քեզ կը սիրէ, քու մահը անօգուտ դառնութիւն մը միայն պիտի աւելցնէր իր մահուան վրայ։

Մարիամ Մագդաղենացի, (Միւսնոյն քողով եւ հետաւոր ձայնով)։— Ո՛չ... իմ մահուանս վրայ չէ որ կը խօսիմ... երկու ուրիշ մանկեր են... յստակօրէն կը տեսնեմ անդունդին մէջ... Թող որ նայիմ հոն ուր դուն բան մը չես կրնար տեսնել...

Վերոս.— Չէի կարծեր որ քեզի բերելով անար փրկութիւնը և սիրոյ համար իմ ըրած բաւական մեծ գոհողութիւնս...

Մարիամ Մագդաղենացի, (Պոռթկալով)։— Սիրոյ համար ըրած գոհողութիւնդ... Ո՛հ, եթէ դուն կարենայի՛ր տեսնել այն անձնագոհութիւնը որ կը կատարուի այստեղ և որուն հրեշտակներն անգամ չեն համարձակիր նայիլ... Բայց դուն չես կրնար գիտնալ ինչ որ կատարուած է երկրի վրայ Անոր գալէն ի վեր... Ա՛լ միեւնոյն երկիրը չէ, և այլեւս կարելի չէ որ... Իրմէ առաջ ամէնէն մաքուրները չպիտի վարանէին... Իրմէ առաջ, Իրմէ առաջ... և այսօր իսկ, ես որ Իր շնորհիւ վերստին ծնայ, եթէ չըլլար ինքը, եթէ ուրիշի մը վրայ ըլլար խնդիրը, ուժ չպիտի ունենայի... պիտի մեղանչէի գուցէ բոլոր Իր սիրածներուն դէմ, ազատելու համար ինչ որ կը սիրեմ։ Բայց Ան մեծ ուժ մը կուտայ սիրելու և տառապելու

համար. պիտի կրնայի զինքը ազատել հակառակ իրեն, բայց ոչ երբէք հակառակ ինծի... Եթէ Իր կեանքը ձեռք բերէի քու ըսած գինովդ, Անիկա պիտի ապրէր միայն Իր բոլոր սիրածներուն մահուան դնով... Բոցը ցեխին մէջ չեմ կրնար թաղել՝ լամբարին խնայելու համար... Չեմ կրնար Անոր տալ միակ մահը որ բաւական բարձր ըլլայ Իրեն հասնելու համար... Բայց, ինծի նայէ աւելի յստակ աչքերով և թերեւս պիտի տեսնես բոլոր ինչ որ կը տեսնեմ ես, առանց կարենալու զայն բացատրել... Թող վայրկեան մը ես տեղի տամ սիրոյ հետքին տակ, և բոլոր ինչ որ ըսաւ Ան, բոլոր ինչ որ ըրաւ, բոլոր ինչ որ տուաւ, կ'իյնան խաւարին մէջ, երկիրը աւելի ամայի կը դառնայ քան եթէ ծնած չըլլար Ան, և երկինքը ցմիշտ կը փակուի մարդոց համար... զԱյն կը կորսնցնեմ ամբողջովին, Իրմէ աւելի՛ բան մը կը կորսնցնեմ, Իրեն չահիլ տալու համար ամէն ինչ կորուստի մատնող օրեր...

Վերոս.— Խնդիրը իրեն քանի մը օրեր չահիլ տալու վրայ չէ այնքան, որքան խնայելու չարհարանքներ, տառապանք մը որուն գաղափարը միայն պէտք է մտածել տար քեզի։

Մարիամ Մագդաղենացի.— Գիտեմ, գիտեմ, քանի որ զԱյն կը սիրեմ այնպէս, ինչպէս որ մէկը չէ սիրած տակաւին այս աշխարհի վրայ, ուր երկինք տակաւին սիրած չէր իր սէրը. պէտք չէ՛ր որ ես ալ Իրեն զոհեմ ինչ որ ուէ մարդկային էակ ըրած չէր ինձմէ առաջ... Բայց դուն կը պահանջես ամէն ինչ որ տուած է Ան. ինչ որ Ան տուած է իր կեանքէն աւելի բան մըն է, և կ'ապրի մեր սիրտերուն մէջ աւելի քան ինչ որ կ'ապրի Անոր մէջ... Եթէ ես զԱնիկա կորսնցնեմ իմ մէջս, քանդած կ'ըլլամ զինքը

մեր մէջը... Ա՛լ չեմ դիտեր, ա՛լ չեմ տեսներ, ա՛լ չեմ լսեր, պիտի ընէի գուցէ եթէ հողիս մինակ ըլլար, բայց այլեւս կարելի չէ, և Աստուած չպիտի ուզէր...

Վերոս.— Աստուածները միշտ կ'ուզեն ինչ որ մարդիկ կ'ուզեն... Վատահ եղիւր որ եթէ այն դորդուն չարչարանքի կը մատնես, կարենար այս վարկեանին իր ձայնը լսելի ընել, չպիտի վարանէր ընաւ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Ո՛հ, գիտեմ թէ չպիտի վարանէր: Եւ անոր համար է որ այսպէս կը պայքարիմ երկու զոհողութիւններու մէջտեղ, կոյր անասունի մը պէս... Անցեալի ամօթս է որ կ'ընկճէ դիս և արգելք կ'ըլլայ ինձ բարձրանալու մինչեւ իր կամքը...

Վերոս.— Մարդ մէկ կամք միայն կ'ունենայ մահուան հանդէպ...

Մարիամ Մագդաղենացի.— Աստուած իմ, Աստուած իմ... ոչինչ եմ ես, աղտոտուած եմ աշխարհի բոլոր աղտոտութիւններով. ի՞նչ նշանակութիւն ունի այն որ կեանքը կը բերէ քեզի... Բայց իմ վրա՞ն է խնդիրը... Միայն քեզ չէ՞, բոլոր մաքրութիւններուն, բոլոր երջանկութիւններուն, բոլոր կեանքերու աղբիւրներուն աղբիւրը չէ՞ որ կ'աղտոտեմ այսօր, աղտոտելով քու փրկութիւնդ... Ա՛լ չգիտեմ ո՛ւր ծածկեմ իմ հողիս... եթէ զայն կորսնցնեմ, բան մը չի մնար ինձի. բա՛ն մը չի մնար մեզի՝ եթէ զայն ազատեմ:

Վերոս.— Ոչինչ կորսուած է ցորչաւի կեանքը կայ:

Մարիամ Մագդաղենացի.— Լո՛ւէ՛, կ'աղաչեմ... առանձին թող դիս իր լուծեանը և իր կամքին մէջ: Թո՛ղ որ գիտեմ, ունկնդրեմ ուրի՛շ բան մը... Տաւալուն չեմ սիրեր զինքը այնպէս ինչպէս կ'ուզէ որ

զինքը սիրեմ... ի դուր աչքերս կը բարձրացնեմ դէպ իր լոյսի երկինքը: Իր մահը միայն կը տեսնեմ, իր ցաւերը, իր չարչարանքը... իր անշարժ դէմքը, իր աչքերը որ կը լուսաւորէին բոլոր այն բաները որոնց կը նայէր, իր բերանը որ անդադար երջանկուծութեան վրայ կը խօսէր, իր ոտքերը — զորս համբուրեցի — անշարժ և սառած... Վերո՛ս, Վերո՛ս, զըթութիւն... ա՛լ չեմ կրնար, ա՛լ անկարող եմ, կ'իյնամ... Ըրէ՛ ինչ որ կ'ուզես...

Վերոս, (Ձայն իր թեւերուն մէջ առնելով). Մագդաղինէ՛, Մագդաղինէ՛, գիտէի թէ...

Մարիամ Մագդաղենացի, (Անոր հպումին վրայ դէպի ետ ուսում մը քնելով).— Ո՛հ, չէի՛ր գիտեր, ատիկա չէ՛... ուրի՛շ բան կայ... Ելք մը կայ...: Մտածե՛լ որ դուն այս քու մարդկային ձեռքիդ մէջ ունիս կեանքը աստուածներու Աստուծոյն որ երկիր իջած է: Գիտե՛մ, գիտե՛մ, դուն չես հաւատար... բայց գոնէ պէտք է հաւատաս անմեղութեան, և դուն ալ գիտես թէ Ան չարիք ըրած չէ... չի դիտեր նոյնս իսկ թէ ի՛նչ է չարիքը, քանի որ համակ բարութիւն է Ան: Անիկա ուրիշ բան ըրած չէ, եթէ ոչ բռնկել, մխիթարել և աղօթել... Հոգիները երջանկութեամբ ողողած է միայն... Եթէ ճանչնայիր զԱյն, և եթէ քեզի խօսած ըլլար գոնէ մէկ անգամ միայն... որովհետեւ Ան անմեղ է, և որովհետեւ դուն արդարասէր ես, որովհետեւ դուն ուժ ունիս, և որովհետեւ դուն քաջ ես, չես կրնար զԱյն անպաշտպան յանձնել դահիճներուն... Հոռմայեցիի մը, նոյնիսկ մարդու մը դործ չէ այդ...: Վերո՛ս, դուն անզոյս չես, հրէշ մը չես, դո՛ւն ալ պիտի հասկնաս... Քեզմէ՛ կախում ունի... Ինձի համար, անկարելի է... պատ մը քաշուած կայ իմ դիմացս իր հրեշտակներէն պաշտպանուած:

Չեմ կրնար անցնիլ... պէտք չէ ատոր վրայ մտածել: Վերոս. — Ա՛լ բաւական է. և քանի որ ամէն ինչ անօգուտ է, թող կատարուի ինչպէս որ որոշած ես, և ես չեմ որ զինքը չարչարանքի կը տանիմ:

Մարիամ Մագդաղենացի, (Կառչելով Վերոսի հագուստներուն, որ քալ մը կ'առնէ դեպի դուռը). Վերոս, Վերոս... կը պաղատի՛մ... ամէնն ալ չէ, ամէն բան չըսի... ասիկա չի կրնար այսպէս որոշուիլ... Բայց մի պահանջեր միակ անկարելի բանը... Գու գերիդ պիտի ըլլամ, կ'ուզեմ ապրիլ ոտքերուդ տակ, ծունկի եկած ծառայել քեզի իմ կեանքիս մնացած օրերուն մէջ, բայց տո՛ւր ինծի Իր կեանքը՝ առանց քանդելու իմ հոգիիս մէջ և ամբողջ երկրի վրայ ինչ որ կեանքն իսկ է մեր նոր կեանքին համար:

Վերոս. — Կը բաւէ... և արդէն, ա՛լ ժամանակ չկայ: Իմ համբերութիւնս՝ ազատելու համար մրցակից մը զոր կ'ատեմ, այնքան ծաղրելի է որքան քու յամառութիւնդ փրկելու համար քու սիրահարդ, անոր ներքողը հիւսելով... Երբ զայն մեռած տեսնես գրեթէ երեք ժամ վերջը, մի լար անոր վրայ, մի դուցէ արցունքներդ ցայտեն դէմքիդ. (Տեսնելով Յովսէփ Արիմաթացիին որ կամաց մը կը բացաւ վերնասան ձախակողմի դուռը). — Ո՞վ է ան, մտէ՛ք, յարմար ժամանակին կուգաք. վկաներու պէտք կայ: Ո՛ւր են խեղկատակները, հրէշները, բորոտները, պէտք է իրենց ըսեմ...

Մարիամ Մագդաղենացի. — Ի՞նչ...

Վերոս. — Պէտք է գիտնան թէ ո՞վ յանձնեց իրենց Աստուածը... միեւնոյն ատեն պիտի տեսնենք թէ սիրտ պիտի ունենա՞ն մինչեւ վերջը յամառելու իրենց աչքին առջեւ, և անոնք ի՞նչպէս պիտի ընդունին լուրը... Որչափ ալ զազրապետի ըլլան, կ'ուզեմ նորէն տեսնել իրենց տղեղ դէմքերը...

(Դեպի դուռը կ'երթայ զոր կը բացայ լայնօրէն): Մարիամ Մագդաղենացի, (Անոր շարժումը արգիլելու համար առաջ նետուելով). — Վերո՛ս, Վերո՛ս, քեզի արժանի գործ մը չէ այս... Վերոս. — Գիտե՛մ, գիտե՛մ... կ'երեւայ թէ ո՛չ մէկ բանի արժանի եմ, ո՛չ իսկ քեզի, բո՛ղ... (որոտագին ձայնով մը կանչելով). ո՞ւր էք դատարկապորտներ, շուտ եկէ՛ք, հաշմանդամներ, կաղեր, կոյրեր, գոտացածներ, մուրացկաններ, բորոտներ, անդամալոյծներ... եկէ՛ք, կարեւոր ըսելիք մը ունիմ ձեզի:

(Սարսափահար դիմքեր կ'երեւան կիսաբաց երկու դուռներէն):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՎԵՐՈՍ, ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՅԻ ԵՆ ԵՐԵՐԵՂ ԵՆԱՐԱՆԻՆ
ԳՐԵԹԷ ԲՈՐՈՐ ԱՆՃԵՐԷ:

Վերոս. — Մտէ՛ք, մտէ՛ք կ'ըսեմ, վախնալու բան չկայ: (Վեհերոտութեամբ ներս կը մտնեն): Ամէնքդ ալ եկա՞ծ էք... կարծես պակսեր է թիւերնիդ... ո՞ւր գացին միւսները:

Յովսէփ Արիմաթացի. — Տէ՛ր իմ, մէկ քանիններ կան, որ կը կասկածէին թէ գիշերուան մէջ...

Վերոս. — Կը հասկնամ, կը վախնային... Իրենց սէրն և հաւատքը չեն հասնիր մինչեւ հարուածները: Վերջապէս, այս ալ կը բաւէ... Կը տեսնէ՞ք այս կիներ... Ես եկած էի առաջարկելու ազատել ձեր վարդապետը...: «Այո՛» միայն ըսել կը բաւէր իրեն: «Ո՛չ» ըսաւ: Ան կը հրամայէ ձեր վարդապետին մահը: Պիտի մեռնի ուրեմն արեւածագէն առաջ:

(Շարժումներ):

Նիկողիմոս. — Ի՞նչ կ'ըսէ, Մագդաղինէ՛:

(Մարիամ Մագդաղիենէ չի պատասխաներ):

Վերոս.— Հարցափորձեցէ՛ք զինքը, և պիտի զիտնաք...

Նիկողիմոս.— Մագդաղինէ՛, ճի՞շդ է ըսածը...

Յովսէփ Արիմաթացի.— Բայց, պատասխանէ՛ տեսնենք... Ի՞նչ ունիս...

Վերոս.— Ան կորուստի կը մատնէ միեւնոյն առ տեն բոլոր անոնք որ հետեւած են մոլորեցուցիչին: Ըսելիքս ըսի: Մնա՛ք բարով: Հսկեցէ՛ք ձեր անձին վրայ:

(Իեպի դուռը կ'ուղղուի):

Յովսէփ Արիմաթացի, (Կը կեցնէ գայն պաղատագրն).— Կ'աղաչեմ, Տէ՛ր իմ, մի մեկնիք այսպէս... Մագդաղինէ կը սխալի, պիտի տեսնենք... սարսփելի սխալ մը կայ անշուշտ... Մագդաղինէ՛, սեռնե՛նք, ի՞նչ կ'ըսէ, ի՞նչ կ'ըսես զուր... Բայց կա՛ւ լի չէ այս... Ի՞նչ անցաւ դարձաւ:

Մեկ քանի հիւանդներ եւ մուրացիկներ, (Շրջապատելով Մագդաղիենէն որ անգամ կը մնայ, հեռուն դիտելով՝ առանց ոչինչ տեսնելու).— Մագդաղինէ՛, Մագդաղինէ՛:

Կուզ մը.— Աս ալ ծախեց զայն... Իսկար՝ով տացիին հետ էր...

Մարթա, (Մարիամ Մագդաղենացիի վիզին պըլուելով).— Մագդաղինէ՛, զիս մօտիկ ըրէ՛... Դու կը սիրէիր զիս... ո՛ւր ես... ճի՞շդ չէ այս, այնպէս չէ՛: Ըսէ՛... Զխեցի՛ր...

Մարիամ Կղեոպա, (Զեռք Մագդաղիենէի ուսին դնելով).— Մագդաղինէ՛, Մագդաղինէ՛... Ո՛չ, կարելի չէ... զուր չես մոռցած...

Աղփատ մը.— Ո՞րչափ առիր...

Հրաւագործեալ մը.— Այո՛, ո՞րչափ... ո՛ւր է արծաթը...

Ուրիս մը.— Վերադարձո՛ւր ոսկին, վերադարձո՛ւր... Խուղարկեցէ՛ք վրան...

Մարիամ Սողոմէ.— Մագդաղինէ՛, Մագդաղինէ՛... Խենդեցա՛ծ է:

Թափառաւորիկ մը.— Բո՛գ... զինուորնեւու աղիճ...

Ուրիս մը.— Յոփուհի՛, ցնծուհի՛, հանրակի՛ն: Հրաւագործեալ մը.— Եթէ՛ր դեւերը զորս իրմէ հանեց, նորէն մտած են մարմնոյն մէջ:

Ուրիս մը.— Եզնեւու երամակի մը պէս մեզ ծախե՛ց զմեզ...

Հիւանդ մը.— Ամէնքս ալ անկէ պիտի անցնի՛նք:

Ուրիս մը.— Այո՛, բայց ո՛չ իրմէ առաջ...

Գօսացած ձեռնով մարդը.— Ասկէ զուրս չպիտի ելլէ մինչեւ որ...

Անդամալոյծ մը.— Ամէն պարագայի մէջ ողջ զուրս չպիտի ելլէ ասկէ, կը հաւատեմ ձեզ:

(Գրեթէ բոլորն ալ աղմկելով սպառնալից շարժումներ կ'ընեն, քջապատելով Մարիամ Մագդաղենացիին, որ կը մնայ համր եւ անգամ):

Յովսէփ Արիմաթացի, (Միջամտելով).— Ի՞նչ կ'ընէք, մի՛ մոռնաք թէ՛ ո՛վ էք, ո՛ւր կը գտնուիք և որո՛ւ անունով կը խօսիք, (Վերոսին): Կ'աղաչեմ, Տէ՛ր իմ, քիչ մը համբերութիւն... արդարապէս և խօսք հասկցող մէկն եմ ես... ամէն բան պիտի բացատրուի... Մօտիկ ըրէ՛, Մագդաղինէ՛, Անոր անունով կը խօսիմ քեզի... Տակաւին ժամանակ կայ «Այո՛» ըսելու... Հօր մը պէս կը խօսիմ...

(Միեւնոյն լուրքիւնը Մարիամ Մագդաղենացիի կողմէ, որ միտք կը մնայ անգամ):

Կուզը.— Կը տեսնէ՛ք, փոխարէնը ստացա՛ծ է...

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՆԵԱՅԻՒ ՅՈՎԾԷՓ ԱՐԻՄԱԹԵՅԻՒ ՍՈՉ Ի,
հիւանդներու եւ մուրացիկներու մէջտեղ:

(Ասելուքեան պոռկումներ: Ամենքը կը շրջապատեն զայն աւելի մօտէն: Աղաղակները, սպառնալիքները, հայհույները, աղաչանքները, հոգեւորները կը կրկնապատկուին: Յանկարծ փողոցէն կը բարձրանայ աղմուկ մը, որ կը խափանէ վերնասան աղմուկը: Աղաղակներն են կասաղի ամբոխի մը որ արագօրէն կը մօտենայ, նաեւ զենքի լիւծներ եւ ձիերու դոփիւններ: Մահին մէջ հանդարտութիւն կը տեսնուի անմիջապէս: Անձկութեամբ ապակեզ կը դնեն:)

Հրաւիրուածք մը. — Հոռոտեցի՛նք... զինուորներ... Մեզ ձերբակալելու կուգան... Այո կ'իյն մատնեց մեզ... փախչի՛նք... հոսկէ՛, հոսկէ՛... (Իրարանցում: Մեկ քանիներ՝ շուրջաւոր՝ սրահին մէջ կը վազվռեն ելք մը փնտռելով):

Թափառաւորի մը. — Ո՛հ, ո՛հ... դուրս մի՛ ելլէք... Մէկ դուրս միայն կայ... կարելի չէ խոյս տալ... Մեզ երեւան պիտի հանեն...

Հրաւիրուածք մը. — Լռեցէ՛ք... Պահուճտեցէ՛ք...

Հաւանդամ մը. — Մարեցէ՛ք լոյսերը... Դուրսէն կը տեսնեն... Շո՛ւտ, շո՛ւտ, մարեցէ՛ք...

(Լամբարները կը մարեն):

Ուրիշ մը. — Պատուհանները մի՛ երթաք... մ'երեւաք պատուհաններէն... Պատերուն տակ պառկեցէ՛ք...

Վերոս. — Սքանչելի տեսարան մըն է, զոր կ'ուզեմ տեսնել մինչեւ ծայրը:

Յովսէփ Արիմաթացի, (Վերոսի մօտենալով). — Կորուստի մի՛ մատնէք զանոնք, Տէ՛ր իմ, տկար և

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՆԵԱՅԻ

խելճ մարդիկ են... զրեթէ բոլորն ալ հիւանդ են...
Զ լիտեն թէ ի՞նչ կ'ընեն... զթացէ՛ք մարդոց վրայ,
և մի՛ զատէք զանոնք...

(Աղաղակներ. «Ի մա՛հ, ի մա՛հ, մոլորեցուցի՛չ, մոլե-
րեցուցի՛չ... Գալիլիացի՛, Նազովրեցի՛... Կ'ուզե
Տանաբը քակել... Կ'ուզե օրէնք քանդել... Հայնո-
յի՛չ... Ի մա՛հ, ի մա՛հ, ի մա՛հ...») Աղաղակները
կը կրկնապատկուին փողոցին մէջ, եւ կ'որոտան
հիմայ տանք մէջ իսկ... Ձաներու կառմիր լոյսը կը
քափանցէ սրահին մէջ. Երիտմի կոյրը կը սողոս-
կի պատուհանի մը մօտ, եւ դուրսը կը դիտէ:
Մտաւոր ձայն մը. — Պատուհանները մի՛ երթաք:
Կաղ մը, (Ուրիշ պատուհանի մը մօտ երթալով). —

Ի՞նչ կայ:

Երիտմի կոյրը. — Ա՛ն է...

(Մէկ քանիքներ, անդիմադրելի կերպով մղուած, կը սո-
ղան սինչել պատուհանները, եւ փողոցը կը դի-
տեն, մեծ զգուշութեամբ: Մերք ընդ մերք իրենցմէ
մէկը սրահին խորը մնացողներուն կողմը կը դառ-
նայ, տեսածները իմացնելու համար):

Պատուհանը գտնուողներէն մէկը. — Զինուորներով
չըջապատուած է... Բազմաթիւ են զինուորները...

Ուրիշ մը. — Կը մօտենայ, կը մօտենայ... Զեռ-
քերը կապուած են... կը հարուածեն զայն...

Ուրիշ մը. — Կուլայ... աչքերը արիւնոտած են:

Ուրիշ մը. — Պիղատոսի կը տանին զայն... Ահա-
ւասիկ Պետրոս և Յովհաննէս, որ կը պահուի՛ն...

Ուրիշ մը. — Արիւնը կը հոսի ոտքերէն...

Ուրիշ մը. — Ա՛լ չի կրնար քալել... կը դառ-
դաջէ... կը զանդաջէ...

Վերոս, (Մագդաղիներին որ բնաւ չէ տարած եւ
կը մնայ ոտքի վրայ, սիւնի մը կրքնած, սրահին մէջեղ,

աչքերը յառած իր առջին, առանց դառնալու պատու-
հաններուն կողմը). — Մագդաղիներէ՛...
(Փողոցին մէջ աղմուկը կը դադրի յանկարծ: Խոր
լուսիւն):

Մէկը, (Սրահին մէջ). — Ի՞նչ է այս...

Երիտմի մուրացիկը, (Պատուհանէն). — Կ'իյնայ,
ինկա՛ւ... տունին կողմը կը նայի...

Վերոս. — Մագդաղիներէ՛, կը խոստանամ տակաւին:

Մարիամ Մագդաղինացի, (Առանց տեղէն տարծե-
լու, առանց Վերոսի նայելու, առանց բարկութեան,
պարզօրէն, անդրերկրային, խաղաղ, ասուածային լոյ-
սով եւ վստահութեամբ լեցուն ձայնով մը). — Գնա՛...

Երիտմի կոյրը, (Պատուհանէն). — Ոտքի ելաւ...
զայն կը քաշկոտէ՛ն...

(Աղմուկը. «Ի մա՛հ») աղաղակները կը վերսկսին եւ
կը կրկնապատկուին փողոցին մէջ: Վերոս դուրս
կ'ելլէ յամրօրէն, դիտելով Մագդաղիներէն, որ մնա-
ցած է անշարժ, կարծես զմայլանքի մէջ, եւ լու-
սաւորուած՝ հեռացող ջահերուն լոյսովը):

ՎԱՐԱԳՈՅՐ

ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐՈՒ ԳՆԱՅԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ահաւասիկ հասուածներ Գրաւաքի նշանաւոյ
մեծադասներու գնահատականներէն, զոր ըրած են
ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՑԻԻ առաջին ներկայացման
առթիւ.—

Մեղերլինքի թատերախաղը կը պարզէ մեղի Մագ-
դաղինէի դարձը: Տոամը կը յուզուի պերճաղիճին հո-
գիին մէջ, որ երկնային շնորհքով լեցուած, կը պայ-
քարի և կը պաշտպանէ լնքղինքը ժամանակ մը, բայց
հուսկ ուրեմն անձնատուր կ'ըլլայ...: Այսպէս, գոր-
ծողութիւնը տեղի կ'ունենայ զուգընթացաբար Աւե-
տարանին և Յիսուսի չարչարանքին, շահագրդողական
և նկարագեղ հակադրութեանը մէջ միամիտ բարե-
պաշտութեանը ու սրտի պարզութեանը Գալիլեացի
հասարակ ժողովուրդին, և հին իմաստութեան և հոռ-
մէական լրջութեան:

Ա. Ե. Ս. Ա. Ե. Ե.

Ի՞նչպէս չհիանալ այս հրաշալի մտքին, այս փի-
լիսոփային վրայ, որ բանաստեղծ մըն է: Ի՞նչպէս
չզմայիլ այս թատերագրին վրայ, որ սարսուռի
մատնեց մեզ ենթագիտակիցին ուժովը. Ի՞նչպէս չըս-
քանչանալ հեղինակին վրայ այս տու մտքուն, որոնք
թարմութիւնը ունին Շէքսպիրի երեւակայած դիւթա-
հրաշ խաղերուն: Մեղերլինքի գործին մէջ ամէնէն
ողբերգական, բուռն դէպքերը միշտ կը յանգին սփո-
ւարար խաղաղութեան մը: Նկարչութեան մեծ վար-
պետներուն նման, հանդարտութիւնը ստեղծելու կա-

բողութիւնն ունի ան։ Ոչ մէկ ծամածռութիւն, ոչ մէկ վրդովում։ Կը յաջողի միշտ յանդիլ վեհափառ հանդարտութեան մը, շնորհիւ իր թատերական յօրինուածքին գեղեցիկ կարգաւորման, շնորհիւ իր պարբերութեանց լուրջ հնչեղութեան, շնորհիւ այն զաղափարին, որ կը սաւառնի տոսմին վելել։ Կրօնական ներշնչում մը ունի ան։

Նօզիեռ

Մօրիս Մեղերլինքի գերազանց արուեստին արդիւնքներէն մէկն է տեղի չտալ մութ ըլլալու հրապուրիչ փորձին, որմէ մէկէ աւելի մեծ բանաստեղծներ տարուած են։ Կ'ուզէ միշտ որ պայծառութիւնը ողողէ իր տան սեմը, և պարտէզին սեւ նոճիներուն մէջտեղ վարդի պսակներ ցուցնեն մեզի ճամբան...

Մարիամ Մաղդաղեմացիի երեք արարուածներուն մէջ գրական բարձր գեղեցիկութիւններ կան, որոնք ամէն տեղ են և կը գեղեցկացնեն ամբողջ թատերախաղը։ Բայց թատերական տեսակէտով ուրիշներ ալ կան ուր Մօննա Վաննայի հեղինակը անգամ մըն ալ հաստատած է թէ գիտէ — երբ ուզէ — հաւնիլ ամէնէն խոր բեմական աղդիւնքներու։ Մեծ թատերերգակի մը վայել գեղեցիկ մտածում մըն է բեմին վրայ չերեցնել Յիսուսը, որ սակայն գլխաւոր անձն է խաղին, և ոգեւորել ու վսեմացնել ամբողջ գործողութիւնը՝ այս աներեւոյթ ներկայութեամբ։ Շատ քիչ թատերական անակնկալներու հանդիպած եմ, որ այնքան գրաւիչ ըլլան, որքան երեւումը յարուցեալ Ղազարոսին, որ Յիսուսի կողմէ կուգայ Մարիամ Մաղդաղեմացիին փնտռելու։ Մեծ բանաստեղծ մը միայն կրնար խորհիլ ղրկելու Մահը զէպի Գեղեցկութիւնը, տանելու համար զայն Աստուծոյ։

Վերջապէս, այն ընդհանուր ոգին, որ բաւական եղած է Մօրիս Մեղերլինքի՝ կառուցանել իր ողբերգութեան յատակագիծը, ունի եղական բարձրութիւն մը։

Ռօպէռ քը Ֆլեռ

Ինչ որ բացարձակապէս գեղեցիկ է Մօրիս Մեղերլինքի գործին մէջ, ինչ որ մտքի մէջ կը մնայ խաղին ներկայ դտնուելէ ետքը երկար ատեն, Ղազարոսի Յարութեան խորհուրդն է, այն հրաշալի վերյուշումը՝ զոր հեղինակը գիտցած է ընել՝ ճշմարիտ զգացումներուն, զոր մարդ կրնայ ունենալ Մահուան պարտութեան խորհուրդին առջեւ։ Պատատներով շրջապատուած այս յարուցեալին երեւումը, ճարտարապետական գեղեցիկ զարդանկարի մը մէջ, յառաջ կը բերէ գեղեցկագիտական զգացումներ, որոնք ղիւրաւ կը քանդակուին ուղեղին մէջ։ Բայց աւելին կայ։ Մեղերլինք՝ գրականօրէն, իմացականօրէն կրցած է մեղի հաղորդել սարսափի սարսուռը, զոր ինք ալ զգացած պէտք է ըլլայ, նիւթականացնելով Աւետարանի այս զարմանալի պատմուածքը, բանաստեղծական զմայելի ուժով մը երեւակայելով իրականութիւնն իսկ, սարսալով ապշահար ամբոխին հետ, որ սարսափով ետ կ'ընկրկի, կիսաբաց և մահանոտ գերեզմանին առջեւ։ Իր տաղանդին հմայքներովը, իր բանաստեղծական վառ երեւակայութեամբ՝ Մօրիս Մեղերլինք ճշմարտապէս նշանաւոր հրաշք մը գործած է։ — Յարուցած է Ղազարոսի աւանդութիւնը։ Աւետարանի այս գլուխը այլեւս մեզի համար մեռեալ տառ մը, սովորական բան մը չէ։ ապշեցուցիչ իրականութիւն մըն է ան, իրողութիւն մը, որուն անձամբ ներկայ ըլլալ կը կարծենք։

Բաւլովսի

Պէտք է խոստովանիլ որ Մեղերլինք իր նիւթը պարզած է խառնածօրէն և յարգանքով: Փափկանկատութիւնը ունեցած է Յիսուսը չերեցնելու բնաւ թատերաբեմին վրայ, հակառակ Մաշնէի Մարիամ Մագդաղենացիին և Էտմօն Ռոսդանի Սամարուհիին օրինակներուն: Փրկչին ձայնը միայն կը լսուի նորբանջքներէն, և խօսքերը հնարուած չեն հեղինակին կողմէ, այլ առնուած են Աւետարանի բնագրէն: Յամենայն դէպս, գործը ունի մեծ շահագրգռութիւն, և վսեմ ու տեւական ազնուականութիւն մը:

Բօլ Սուսկ

Տարւոյն մէջ երեք չորս անգամ կը լսենք թատերախաղ մը, որ ոչինչ ունի միւսներուն հետ հասարակաց: Ան մեզ կը յուզէ ոչ թէ գէպքերու շահագրգռականութեամբ, կամ ողբերգական կարեկցութեամբ, այլ երեւումովը այն խորունկ կեանքին որ գեղեցկութիւնն է: Անձերը աւելի մեծ կ'երեւան: Անոնց խօսքերէն դաշնաւորումներ առաջ կուգան: Այսպէս է Մեղերլինքի Մարիամ Մագդաղենացիին:

Հանրի Պիսու

Ք Օ Ր Ր Ա Տ Օ

Կ Ա Մ

ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Յուզիչ տրամ 5 արար

ՅԱԿՈԲ ԱՐՐԱՀԱՄԵՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ-ՀՐԱՏԱՐԱՆ
Քերթնու Կորնալի
Կ. ՊՈԼԻՍ, ՊԱՐԱԿԱՆ ԲԵՆԻՍ ԵՏ

Հայերէնի վերածննդ Մ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Տպագրութիւն ՅԱԿՈԲ ԱՐՐԱՀԱՄԵՆ
Անգարա հասօտի, Րէփի Էփէնի խան

1922

BERKMAN BOOK STORE
117 WASHINGTON ST
BOSTON, MASS.

10870

10875